

השפעת הגידול בתמיכות למשפחות מרובות ילדים על הצע העבודה

שמואל אמיר *

עיקר הממצאים

בעבודה זו נבדקה ההשערה, כי השינויים שחלו במדיניות התמיכות למשפחות מרובות ילדים בתקופה 1968—1975 גרמו להקטנת הצע העבודה של משפחות אלה בישראל. לשם כך נבחנו השינויים שחלו במשך תקופה זו בשיעורי התעסוקה של קבוצות אוכלוסייה שונות, והשינויים שאירעו במשפחות מרובות ילדים הושוו לאלה שחלו במשפחות האחרות. הבדיקה נערכה באוכלוסיית המשפחות היהודיות, לגבי ראשי משפחה, נשות ראשי משפחה ובני משפחה צעירים (כל סוג בנפרד) תוך סיווג הגיל, המוצא, וההשכלה של ראשי המשפחות. על פי ההשערה היה צפוי, כי ימצא שחלה ירידה יחסית בשיעורי התעסוקה של בני משפחות מרובות ילדים, לעומת שיעורי התעסוקה של בני המשפחות האחרות. הבדלים צפויים אלה בין השינויים בשיעורי התעסוקה יוחסו להשפעת התמיכות המוגדלות שניתנו למשפחות מרובות ילדים.

הממצאים מתייחסים לכ-135,000 משפחות יהודיות "שלמות" (בעל ואשה נוכחים), שראשיהן בגיל 25—54, להן שלושה ילדים או יותר. משפחות אלה היו ב-1975 את מרבית אוכלוסיית המשפחות היהודיות מרובות הילדים. כ-86,000 מהן היו יוצאי המזרח, ו-49,000 האחרות היו יוצאי המערב.¹

בהתבסס על ההנחות המוצגות בגוף העבודה, נמצא כי הגדלת התמיכות הביאה לצמצום בהשתתפות בכוח העבודה של חלק מבני המשפחות מרובות הילדים: בקרב אותן משפחות, שראשיהן יוצאי המזרח ובעלי השכלה נמוכה, גרמה הגדלת התמיכות לצמצום ההשתתפות של ראשי המשפחות ושל צעירים בני 18—24, החיים במשקי הבית של הוריהם. בתוך קבוצה זו, שכללה 54,000 משפחות, השפיעו התמיכות ליציאה מכוח העבודה (או "אי כניסה"), של כ-5,000 עובדים. מספר זה של עובדים מהווה כ-7 אחוזים מן המועסקים בני 18 ומעלה שבקבוצה המוגדרת, והוא כולל 1,250 ראשי משפחות ו-3,400 צעירים בני 18—24.

בקרב שאר קבוצות המשפחות שנסקרו (כ-80,000 משפחות) לא ניכרה השפעה כה ברורה של הגדלת התמיכות, וההשפעות על בני משפחה שונים נגדו אלה את אלה: בקרב משפחות יוצאות המערב, שראשיהן בעלי השכלה של 9 שנות לימוד ולמעלה מזה, נמצאה השפעה מובהקת לצמצום השתתפותן של נשות ראשי המשפחות ושל הצעירים בני 18—24, אך במקביל נמצאה השפעה הפוכה בקרב ראשי המשפחות עצמם, שקיזזה חלק מן הירידה היחסית בתעסוקה של הנשים והצעירים

* המחבר הוא כלכלן בכיר במחלקת המחקר של בנק ישראל.

¹ "יוצאי המזרח" כוללים: ילידי אסיה—אפריקה וילידי ישראל, שאביהם נולד באסיה—אפריקה. "יוצאי המערב" כוללים את כל היתר.

במשפחות אלה. השפעות מנוגדות נמצאו גם אצל משפחות יוצאות המזרח, שראשיהן למדו למעלה מ-9 שנים, ואצל יוצאי המערב, בעלי השכלה נמוכה.

ההשפעה הכוללת של הגדלת התמיכות על אוכלוסיית המשפחות מרובות הילדים מסבירה יציאה מכוח העבודה (או "אי כניסה" אליו) של כ-7,000 עובדים בני 18 ומעלה, שהיוו כ-4 אחוזים מכלל המועסקים בני 18 ומעלה במשפחות מרובות ילדים, וכ-0.75 אחוזים מכלל המועסקים היהודים ב-1975.

מן הראוי להדגיש, כי ממצאים אלה מתבססים על ההנחות המוצגות בגוף העבודה, ויש להתייחס אליהם בזהירות הדרושה. בעבודה זו נמצא הסבר רק לחלק מן הממצאים, ויש צורך באינפורמציה ובמחקרים נוספים, כדי לאתר את ההשפעות השונות של מדיניות רווחה על התנהגותן של משפחות בתחום התעסוקה.

1. מבוא

בתקופה 1968 עד 1975 חל גידול הדרגתי בקצבאות הילדים, שמשלם המוסד לביטוח לאומי, וערכם גדל בין פי שניים לפי שלושה. במקביל צומצם ערך הפטור ממס הכנסה הניתן בגין ילדים, והדבר גרם לניכוי פרוגרסיבי של חלק מתוספת הכנסה זו; אולם גם לאחר הניכוי, עלה במידה ניכרת משקל הקצבאות בהכנסות של מרבית המשפחות מרובות הילדים² (ראה לוח 1 ודיאגרמה 1). בתקופה זו חלו גם שינויים במדיניות תמיכות הסעד, שהביאו להרחבת הזכאות³ ולגידול בתקציבי הסעד, אולם חסרים נתונים לגבי התפלגותן השונה של התמיכות הנוספות לפי מספר הילדים במשפחה. מתוך נתונים סטטיסטיים כלליים⁴ על המשפחות הנתמכות ועל תקציבי הסעד בתקופה האמורה, ניתן ללמוד כי שינויים אלה השפיעו על הכנסות המשפחות מרובות הילדים השפעה פחותה בהרבה מהשפעת השינוי בקצבאות הילדים⁵. במקביל לשינויים במדיניות הרווחה, חלה בתקופה זו ירידה בשיעורי ההשתתפות בעבודה של גברים ושל כלל המועסקים בני 14 ומעלה.

בעבודה זו נבדקת ההשערה, כי השינויים שחלו במדיניות התמיכות בילדים גרמו להקטנת הצע העבודה של משפחות מרובות ילדים, ובמיוחד של מעוטות הכנסה שביניהן. בתקופה הנסקרת חלו שינויים דמגורפיים ושינויים בנורמות חברתיות של התנהגות בשוק העבודה. לפיכך היוו השפעות השינויים במדיניות התמיכות על הצע העבודה רק חלק מן הגורמים הרבים שהשפיעו על השוק, וכדי לאתרם, מן ההכרח להבחין בין ההשפעות השונות.

אחת הדרכים האפשריות לבדיקת ההשפעה של שינוי כלשהו במדיניות רווחה היא ניסוי מבוקר, שבו מונהג השינוי רק לגבי קבוצת ניסוי מסוימת, והשפעתו נבחנת בדרך של מעקב השוואתי בין התנהגות של קבוצת הניסוי לבין זו של קבוצת ביקורת. דרך זו מחייבת עריכת מחקר שדה ממושך,

² השינוי בפטור גרם גם לגידול זעום בשיעורי המס השוליים, החלים על הכנסות מעבודה וממקורות אחרים; כך, למשל, בקרב ראשי משפחות שבהן 5-7 ילדים, שהכנסתם מעבודה כפולה מן השכר הממוצע במשק, גדלו עקב זאת שיעורי המס השוליים ב-3 עד 7 אחוזים.

³ ראה מ' הוניג, "התמריצים לעבודה במערכת התמיכות בישראל", ביטחון סוציאלי, דצמבר 1975, עמ' 115-129.

⁴ ראה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לשנת 1975, לוחות כ"ד, כ"ה, כ"ו, כ"ז, כ"ח, כ"ט, ולוחות מקבילים בשנתונים קודמים.

⁵ כיוון השפעת השינויים במדיניות הסעד על הצע העבודה אינו חד משמעי; ראה: G. Hanoch and M. Honig, "The Effect of Social Security Benefits on Labour Supply", Hebrew University Department of Economics, Research Report No. 88, Jerusalem, May 1976.

לוח 1

קצבאות ילדים (כולל קצבת יוצא צבא) למשפחות שכירים, לפי מספר הילדים במשפחה
(נתונים מעוגלים, ל"י לשנה — מחירי אפריל 1975)

השנה	מספר הילדים במשפחה						
	9	8	7	6	5	4	3
1. 1968	4,980	4,310	3,640	3,017	2,442	1,916	1,437
2. 1975 (מחצית ראשונה)	15,754	13,764	11,774	9,785	7,706	5,590	3,194
3. הגידול היחסי בקצבה (1975 : 1968)	3.16	3.19	3.23	3.24	3.16	2.92	2.22
4. הגידול המוחלט בקצבה	10,774	9,454	8,134	6,768	5,264	3,674	1,757
5. התוספת בניכוי השינויים בפטור ממש הכנסה *	10,774	9,454	7,606	5,904	4,214	2,894	1,421
6. התוספת כאחוז מהכנסת ראש המשפחה * (נטו)	45.6	40.7	33.5	26.4	19.1	13.4	6.7
7. התוספת בניכוי השינויים בפטור ממש הכנסה **	7,630	6,430	5,302	4,236	3,176	2,162	1,385
8. התוספת כאחוז מהכנסת ראש המשפחה (נטו) **	20.2	17.4	14.7	12.1	9.3	6.5	4.2

* במשפחות, שבהן הכנסת ראש המשפחה שווה לגובה השכר הממוצע במשק (באפריל 1975).
** במשפחות, שבהן הכנסת ראש המשפחה גבוהה כפליים מן השכר הממוצע במשק.

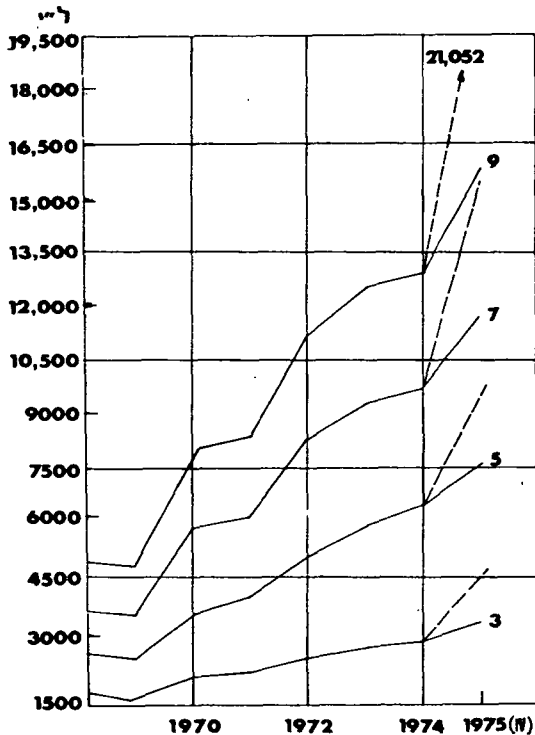
דיאגרמה 1

א. קצבאות ילדים כאחוז מהשכר החודשי

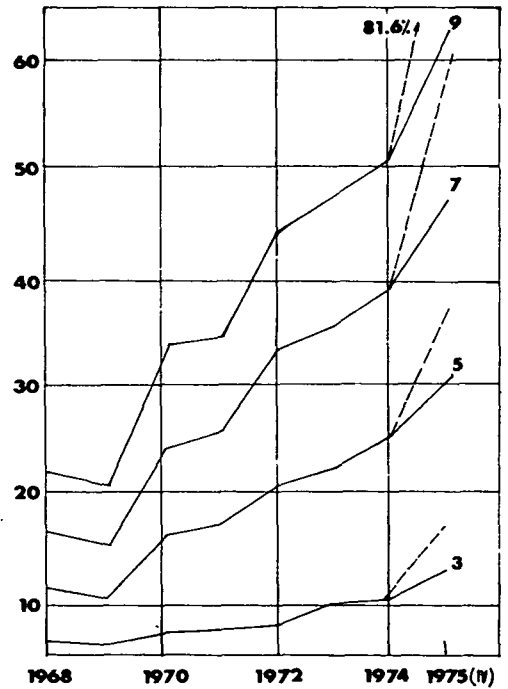
ב. קצבאות ילדים שנתיות, בשנים 1968 עד 1975

(לפי מספר הילדים)

(בל"י, מחירי אפריל 1975, לפי מספר הילדים)

אחוזים

* הקווים המרוסקים מתייחסים לערך הממוצע של שנת 1975.
ה פ ק ו ר : המוסד לביטוח לאומי, רבעון סטטיסטי מס' 4, ינואר-מארץ 1976; דו"ח הוועדה לרפורמה במסים, מארץ 1975

וכרוכה בהוצאות ניכרות. ניסוי מעין זה נערך בשנים האחרונות בארה"ב, כדי לבדוק את ההשפעות הצפויות של הנהגת מערכת מס הכנסה שלילי⁶ על הצע העבודה. למרות שבניסוי זה נבחנו שיטות תמיכה שונות מאלה הנהוגות בארץ, נראה, כי ממצאיו מעניינים גם בהקשר שלנו. בניסוי בארה"ב נבדקו השפעות של שיטות מס הכנסה שלילי על הצע העבודה. שיטות אלה הבטיחו הכנסת מינימום בגובה של 50 אחוזים עד 125 אחוזים מהכנסה המוגדרת כ"קו העוני", וכרוכות בשעורי מס שוליים של 30 עד 70 אחוזים על הכנסות מעבודה. ממצאי הניסוי הראו, כי הצע העבודה הושפע במידה מועטת בלבד: בכמות העבודה של הגברים — ראשי המשפחות — לא נמצא שוני מובהק מן הבחינה הסטטיסטית; השפעה שלילית מסוימת ניכרה רק על עבודת נשים וכן על תשומת העבודה של משפחות "לבנות".

קיימת שיטה נוספת לבחינת השפעת התמיכות, והיא ניתוח אקונומטרי של פונקציית הצע העבודה⁷ לפני תקופת השינויים ולאחריה, ואומדן ההשפעה של התמיכות בעזרת הפרמטרים של השפעות ההכנסה והתחלופה. לניתוח מעין זה דרושה אינפורמציה סטטיסטית מקיפה, ובמיוחד נתונים מפורטים ובני השוואה על הכנסות ממקורות שונים, — ומערכת נתונים כזו אינה מצויה בידינו.

2. שיטת הבדיקה

בעבודה זו נקטנו שיטת בדיקה פשוטה, המתבססת על נתונים קיימים בסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. כדי לבדוק את ההשערות שהעלינו, אודות השפעת השינוי במדיניות התמיכות, נבחנו כאן השינויים שחלו בשנים 1968—1975 בכמות העבודה של קבוצות אוכלוסייה שונות, והשוונו השינויים שחלו בהתנהגות של בני משפחות מרובות ילדים לאלה שחלו בקרב בני המשפחות האחרות. בדיקה השוואתית זו נערכה באוכלוסיית המשפחות היהודיות "השלמות" (בעל ואשה נוכחים) לגבי ראשי משפחה, נשות ראשי משפחה ובני משפחות צעירים, כל סוג בנפרד, תוך הבחנה באשר לגיל, למוצא ולהשכלה של ראשי המשפחות. ההבדלים בין השינויים, שחלו בתקופה הנסקרת בכמות העבודה, יוחסו להשפעת השינויים במדיניות התמיכות במשפחות מרובות הילדים, בהתבסס על הנחות מפשטות, שנסקרו אותן להלן⁸.

א. המשתנה התלוי

ניתן היה להניח, כי השפעת הצמצום בהצע העבודה תתבטא הן בהקטנת שיעורי ההשתתפות והן בצמצום שעות העבודה של המועסקים, וצריך היה לבחון את ההשפעות על שני המשתנים הללו; אולם התברר, כי לא ניתן לנתח את השינויים בשעות העבודה, בגלל שונות גדולה של אומדני השעות בסקרי כוח אדם⁹. בעיה דומה קיימת גם לגבי אומדנים של שיעורי אבטלה. מגבלות אלה גרמו לכך, שכמשתנה התלוי נקבע השינוי שחל בשיעורי התעסוקה בין השנים 1968—1975.

⁶ H.W. Watts and G.G. Cain, Basic Labor Supply Response Findings From Urban Experiment (New Jersey — Pennsylvania), University of Wisconsin, Institute for Research on Poverty, Discussion Paper, 7 February 1974

⁷ פונקציית הצע עבודה של גברים ונשים שכירים בישראל ב-1968/69 נאמדה בעבודתו של R. Gronau, "Israeli Married Women, An Economist's Point of View", Discussion Paper, Falk Institute, Jerusalem 1974.

⁸ ראה גם נספח 1.

⁹ בבדיקה שנערכה בנפרד, לא נמצא קשר בין השינויים שחלו בשעות העבודה של מועסקים לבין מספר הילדים במשפחות, אך כאמור, ייתכן כי ממצא זה נובע מטיב הנתונים. הסבר אפשרי אחר: העדר גמישות בשוק העבודה, באשר לגודל המשרות, מקטין את ההשפעה על שעות העבודה.

שינוי בשיעור התעסוקה הינו שינוי בשיעור ההשתתפות בכוח העבודה, בניכוי השינוי בשיעור האבטלה; כדי להשתמש במשתנה זה לאומדן בלתי מוטה של השינויים, שחלו בהשתתפות בעבודה לפי גודל המשפחה, הנחנו, כי לא קיים קשר בין שינויים באבטלה לבין גודל המשפחה (לאחר ניכוי השפעות גיל, השכלה ומוצא)¹⁰.

ב. ההשפעות הצפויות על ההשתתפות בעבודה
השינויים בתמיכות במשפחות מרובות הילדים הביאו לגידול ניכר בהכנסות הפנויה, אך להעלאה קטנה בלבד בשיעורי המס השוליים החלים על הכנסותיהן מעבודה (ראה לוח 1 והערה 2 דלעיל). בהתאם לכך צפוי, כי על ההשתתפות בעבודה תחול בעיקר "השפעת הכנסה", לפיה הגידול בהכנסות המשפחות מגביר את הביקוש לפעילויות של בני המשפחה מחוץ לשוק העבודה וכך הוא מביא לעלייה ב"שכר הכניסה" (Reservation wage). וליציאת חלק מן הפרטים מכוח העבודה¹¹. אנו משערים, כי עוצמת ההשפעה של התמיכות על ההשתתפות בעבודה תלויה בשיפור היחסי שחל במצב הכלכלי של המשפחות כתוצאה מן השינוי בתמיכות. כאומדן מקורב (proxy) לשיפור זה משמש הגידול היחסי בהכנסה הפנויה של המשפחות $(\frac{\Delta y}{y})$ שחל כתוצאה מן התמיכות הנוספות. תוספת ההכנסה מתמיכות גדלה ככל שמספר הילדים גדול יותר, וככל שההכנסה של המשפחה ממקורות אחרים קטנה יותר¹², ולכן הגידול היחסי בהכנסה יהיה תלוי בוודאי במספר הילדים וברמת ההכנסה ממקורות אחרים.

רמת ההכנסות מעבודה וממקורות אחרים של ראשי משפחות מתואמת עם תכונותיהם האישיות: רמת ההכנסות עולה במוצא עם הגיל (בגילים 25—54), עם ההשכלה, וכשהמוצא הוא מערבי. מכאן צפוי כי $(\frac{\Delta y}{y})$ יושפע גם מתכונות אלו, ולכן שיערנו כי השפעת השינוי במדיניות התמיכות על ההשתתפות בעבודה תהיה גדולה יותר — ככל שמספר הילדים במשפחה גדול יותר; ואילו במשפחות, שבהן מספר הילדים נתון, צפוי כי ההשפעה תהיה גדולה יותר ככל שראש המשפחה צעיר יותר, בעל השכלה נמוכה יותר וכאשר הוא יוצא המורח.

ניתן לשער, כי השפעת התמיכות במשפחות מרובות ילדים תחול על כל בני המשפחה בגילי העבודה, אך במיוחד על אלה השייכים ל"כוח העבודה השולי": הנשים והצעירים מבני משפחות אלה. שיעורי ההשתתפות הגבוהים של ראשי משפחות בגילי העבודה העיקריים רגישים פחות, בדרך כלל, לשינויים בתנאים בשוק העבודה, ולכן ההשפעה הצפויה עליהם היא קטנה יותר. עם זאת, ייתכן כי תוספת ההכנסה של המשפחות תנוצל בדרכים שונות להגברת העיסוקים הביתיים, בשל השוני הקיים בין קבוצות אוכלוסייה שונות בנורמות החברתיות לגבי חלוקת התפקידים בתוך המשפחה. מקובלת הדעה, כי נורמות חברתיות אלה נתונות לשינויים מהירים בקבוצות אוכלוסייה שונות, ובשל כך עשויה מדיניות התמיכות להשפיע בדרך שונה על השתתפות בעבודה של בני המשפחה השונים, בהתאם לקבוצת האוכלוסייה.

ג. אומדן ההשפעה של מדיניות התמיכות
על פי המודל שהונח לצורך הבדיקה (ראה נספח 1), נבעו כל השינויים, שחלו בשיעורי התעסוקה בין השנים 1968—1975, מהשפעתם של הגורמים הבאים:

¹⁰ לפי ממצאים בסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שהועלו בתזכיר מיוחד של המוסד לביטוח לאומי מיום 24.11.76, קיים קשר גולמי בין גודל המשפחה לבין הצמצום בשיעורי האבטלה של ראשי משפחות, צמצום שאירע בין השנים 1968—1975. אם ימצא קשר מעין זה גם לאחר ניכוי השפעות גיל, השכלה ומוצא, הרי שאומדני "השפעת התמיכות" על הצע העבודה, המובאים בבדיקה זו, הינם אומדנים חסרים, שכן הם נגזרים מן השינויים שחלו בשיעורי התעסוקה. כאמור, הנתונים הסטטיסטיים העומדים לרשותנו אינם מאפשרים לבחון נקודה זו.

¹¹ ראה נספח 1.

¹² בשל השפעת השינויים, שחלו במס ההכנסה בפטור בגין ילדים, שנזכרו לעיל.

1. הגידול בהכנסות הפנויות של משפחות מרובות ילדים, שנבע מן השינוי במדיניות התמיכות. השפעה זו (להלן "השפעת התמיכות") תלויה הן במספר הילדים במשפחות, והן בהרכב התכונות האישיות של ראש המשפחה — גיל, השכלה ומוצא (ראה לעיל).

2. מכלול הגורמים האחרים, אשר השפיעו על שוק העבודה הן מצד תביקוש והן מצד ההצע (להלן — השפעת "המגמה"). על פי ההנחה, תלויה השפעת "המגמה" בלעדית בהרכב התכונות האישיות, ולא בגודל המשפחה.

השינוי, שחל בשיעור התעסוקה בפועל, מוגדר כסכום ההשפעות 1 ו-2. על פי הנחות אלה, ניתן לאמוד את "השפעת התמיכות" ואת השפעת "המגמה", כל אחת בנפרד, בקרב כל קבוצת אוכלוסייה בעלת רמה נתונה של תכונות אישיות, כאמור; השפעה ב' ("מגמה") חלה על כל המשפחות בקבוצה, ואילו השפעה א' ("תמיכות") חלה רק על המשפחות מרובות הילדים שבקבוצה, ומכאן נובע כי על בני המשפחות הקטנות חלה השפעת "מגמה" בלבד. בהנחה, כי השפעה זו אחידה על בני כל הקבוצה, יוכל השינוי, שחל למעשה בתעסוקה של בני המשפחות הקטנות, להוות אומדן של השפעת "המגמה" על בני המשפחות מרובות הילדים. אומדן "השפעת התמיכות" הינו השינוי, שחל בפועל בקרב בני המשפחות מרובות הילדים, מנוכה מן השינוי הנובע מהשפעת "המגמה".

בניכוי השפעת "המגמה", מתעוררת שאלת המבנה של פונקציית ההשתתפות: הונח, כי השפעת "המגמה" איננה תלויה בגודל המשפחה, בעוד שברור, כי התלות בגודל המשפחה קיימת לגבי רמות ההשתתפות בעבודה בכל תקופה ותקופה¹³. לפיכך חייב הניכוי של השפעת "המגמה" להתייחס לרמות שונות של תעסוקה בקרב בני משפחות, הנבדלים אלה מאלה בגודל משפחתם, וכתוצאה מכך הופך אומדן "השפעת התמיכות" לתלוי, במידה רבה, בהנחות על מבנה פונקציית ההשתתפות בעבודה שלפיה מנכים את השפעת "המגמה"¹⁴. פונקציית ההשתתפות בעבודה אינה נחקרת בעבודה זו, וכך נותר לנו להניח הנחה של מבנה פונקציה, שהוא הקירוב הטוב יותר למציאות, ולבסס עליו את ניתוח הנתונים: הנחנו מבנה פונקציה של *probit function*, לפיה עוצמת ההשפעות תלויה ברמות ההשתתפות שבהן הן חלות. (על השיקולים לבחירת פונקציה זו, על תכונותיה ועל דרך הניכוי של השפעות לפיה — ראה נספח 1). כן נבחנו רגישות הממצאים להנחה זו. (ראה להלן, ונספח 3).

3. הממצאים האמפיריים

א. כללי

על פי האומדנים בסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה משנת 1975, כללה באותה שנה אוכלוסיית המשפחות היהודיות "השלמות", שבהן הבעל או האשה בגילים 25—54,

¹³ כך, למשל, ידועה ההשפעה השלילית של מספר הילדים במשפחה על ההשתתפות בעבודה של נשות ראשי משפחה.

¹⁴ נדגים זאת בנתונים הבאים: נתייחס לנשות ראשי משפחות הוהות בגיל, בהשכלה ובמוצא, אך נבדלות בגודל משפחותיהן; קבוצה A הן הנשים ממשפחות קטנות, קבוצה B הן נשים ממשפחות מרובות ילדים; שיעורי ההשתתפות של קבוצה A היו 35 אחוזים ו-45 אחוזים, ושל קבוצה B — 10 אחוזים ו-18 אחוזים בשנים 1968 ו-1975, בהתאמה. לאור האמור, מייצג השינוי שחל בקבוצה A את השפעת "המגמה" גם בקבוצה B, ואילו אומדן "השפעת התמיכות" בקבוצה B הינו ההפרש, בין השינוי שחל בקבוצה זו בפועל, לבין השפעת "המגמה" עליה. אומדן "השפעת התמיכות" תלוי, לפיכך, ישירות באומדן השפעת "המגמה" של קבוצה B.

למשל, אם מניחים פונקציה לינארית של השתתפות בעבודה (בשיעורים), יתקבל אומדן השפעת "המגמה" בקבוצה B: $\Delta P = +$ 10 אחוזים (דהיינו, שיעור ההשתתפות, שהיה צפוי בה ב-1975 לולא קיומה של "השפעת תמיכות", הינו 20 אחוזים = $P(1975)$), ואומדן "השפעת התמיכות" הוא (באחוזים) $-2 = -20$ —18. כל הנחה אחרת לגבי מבנה פונקציה, ההשתתפות תביא לאומדנים אחרים של "השפעת התמיכות".

422,275 ראשי משפחות בני 25—54, 427,659 נשות ראשי משפחות בגילים אלה ו-142,908 צעירים בני 18—24 (משני המינים) — בני ראשי משפחות אלה והשייכים למשקי הבית שלהם. אוכלוסייה זו כללה בסך הכל 992,842 נפש, מהם 602,891 מועסקים, אשר היוו כ-60 אחוזים מכלל המועסקים היהודיים בישראל. נבחנו את השערותינו לגבי השפעות התמיכה על אוכלוסייה זו.

הניתוח מתבסס על ליווחים מסקרי כוח אדם מן השנים 1968 ו-1975. מגבלת גודלם של המדגמים¹⁵, גורמת לטעויות דגימה גדולות יחסית, וכתוצאה מכך קטנות האפשרויות לנתח השפעות בתוך תת-קבוצות של האוכלוסייה. בהתחשב במגבלה זו, סווגו תכונותיהם של הפרטים לפי שתי רמות בלבד. ראשי משפחות ונשות ראשי משפחות סווגו לפי התכונות כדלהלן: גיל 35—54, 25—34; שנות לימוד: 0—8, 9+; מוצא: יוצאי המזרח, יוצאי המערב¹⁶. מכאן שלכל סוג הוגדרו 8 קבוצות, לפי תכונות אלו.

בני ראשי המשפחות בגילים 18—24 סווגו לפי מספר שנות הלימוד ולפי מוצא ראש המשפחה, ללא אבחנת גילו, כלומר — לגבי הצעירים הוגדרו 4 קבוצות, לפי שתי תכונות אלה של אביהם.

בהתאם לכך, הוגדרו בסך הכל 20 קבוצות של פרטים $(2 \times 8 + 4)$; כל אחת מקבוצות אלו חולקה ל-3 תת-קבוצות, K_j , לפי מספר הילדים במשפחה (בני 0—17): $K_{0-2}; K_{3-4}; K_{5+}$. אומדנים של התפלגות אוכלוסיות אלה ב-1975 ושל שיעורי התעסוקה שלהם ב-1968 וב-1975, לפי 20 הקבוצות ו-60 תת-הקבוצות, מוצגים בנספח 2. השפעת "המגמה", שחלה על כל אחת מ-20 הקבוצות, נאמדה, כאמור לעיל, לפי השינוי שחל בשיעורי התעסוקה של המשפחות הקטנות שבקבוצות K_{0-2} ¹⁷. בהתאם להנחה בדבר מבנה פונקציית ההשתתפות בעבודה, תורגמו אומדנים אלה למונחי סטיות תקן של התפלגות נורמלית, ובעזרת נתונים אלה נאמדו השפעת "המגמה" ו"השפעת התמיכות" על המשפחות מרובות הילדים, $K_{3-4}; K_{5+}$ (הסבר מפורט — ראה נספח 1).

ב. ההשפעות על ראשי משפחות

לוח 2, ולוחות ג' ו-ג' 4 בנספח 2, מציגים את השינויים שחלו בשיעורי התעסוקה של ראשי המשפחות בין השנים 1968—1975. הנתונים מורים, כי שיעור התעסוקה של כלל ראשי המשפחות ירד ב-1.22 אחוזים¹⁸ (מ-94.95 ב-1968 ל-93.73 ב-1975). גילאי 35—54 הגבירו את שיעור תעסוקתם בכחצי אחוז, ובלט בקרבם גידול של 2 אחוזים ויותר בין ראשי משפחות קטנות, שהם מעוטי השכלה וממוצא מזרחי. לעומת זאת, חלה ירידה ניכרת, של כ-4 אחוזים, בשיעור התעסוקה של ראשי המשפחות הצעירים, בני 25—34. בקרב גילאים אלה גברה הירידה בשיעור התעסוקה עם העלייה במספר הילדים במשפחה, בכל קבוצות ההשכלה והמוצא, פרט ליוצאי המערב, בעלי 9 ויותר שנות לימוד, שאצלם אין ניכרת מגמה זו. הירידה בתעסוקה של צעירים בעלי משפחות קטנות תלולה הרבה יותר אצל "המשכילים" מאשר אצל מעוטי ההשכלה שביניהם, ובולטת במיוחד בגודלה הירידה, של כ-5 אחוזים, שחלה במשפחות אלה בקרב יוצאי המערב.

ניתן לייחס חלק קטן מירידה זו להשפעת הגידול, שחל בשנים אלה בשיעור ההשתתפות של

¹⁵ המדגמים כללו כ-4,500 משפחות בסקר 1968 וכ-9,000 משפחות בסקר 1975. אמדנו את שגיאות הדגימה בעבודה זו בדרך מקורבת, בהתבסס על נתונים מסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. ראה הערה 1 דלעיל.

¹⁶ לפי המודל בנספח 1, היה עלינו לבסס את אומדן ה"מגמה" על ההתנהגות של משפחות ללא ילדים, אך המגבלות הסטטיסטיות חייבו, כאמור, להגדיל את הקבוצות, ולכן בססנו את אומדן המגמה על K_{0-2} . שינוי זה עלול לגרום לאומדן מוטה (של ערכים שליליים יתר על המידה) של השפעת ה"מגמה", וכתוצאה מכך גם לאומדן חסר של "השפעת התמיכות".

¹⁷ כ-90 אחוזים מן השינוי הכולל נובעים משינויים בשיעורי התעסוקה שחלו בתת-קבוצות, ורק כ-10 אחוזים משינויים בהתפלגות האוכלוסייה לפי תכונות.

בני 25 ומעלה¹⁹ בחינוך הגבוה. בין יוצאי המערב שבקבוצה, מסבירה השפעה זו אחוז אחד בערך, ואילו בקרב יוצאי המזרח שבקבוצה — מסבירה השפעת הגידול כחצי אחוז מן הירידה בשיעורי התעסוקה²⁰. הסיבה לירידה הגדולה הנותרת, של כ-3.5 אחוזים בשיעורי התעסוקה של קבוצות אלה, אינה ברורה, ובהמשך עבודתנו נבחן תופעה זו שוב, על רקע השינויים שחלו בתעסוקת יתר בני המשפחות.

בלוח 3 מוצגים אומדנים של "השפעת התמיכות" על ההשתתפות בעבודה, שנערכו לפי ההנחות דלעיל²¹ (ראה נוסף 1), ובלוח 4 מוצגים אומדני ההשפעה, מנוכים מהשפעת ההבדלים הקיימים בין קבוצות המוצא באשר לגיל, ולהשכלה ולגיל במשולב. בלוח 5 מוצגים אומדני "השפעת התמיכות" במונחים של מספר יוצאים או נכנסים לכוח העבודה.

נתוני לוח 3 מראים, כי השפעת התמיכות חלה בכיוון הצפוי אצל בעלי ההשכלה הנמוכה בשתי קבוצות המוצא, וגם אצל בעלי +9 שנות לימוד ממוצא מזרחי. לעומת זאת, בקרב "המשכילים", יוצאי המערב, כיוון ההשפעה הפוך מן המצופה. בהתאם להשערות שהועלו בפרק ב' דלעיל, חזקה אמנם ההשפעה יותר בקרב הלא-משכילים בכל קבוצות המוצא והגיל.

לוח 4 מורה, כי "השפעת התמיכות" חזקה יותר בממוצע בקרב יוצאי המזרח מאשר בקרב יוצאי המערב, אך יחס זה אינו קיים בכל אחת מקבוצות ההשכלה המקבילות. ההשערה האומרת, כי "השפעת התמיכות" מתחזקת עם הגידול במספר הילדים במשפחה, מתאמת בקרב יוצאי המזרח, שביניהם מרובות המשפחות בנות 5 ילדים ויותר.

"השפעת התמיכות" ניכרת בקרב ראשי משפחות בעלי 0–8 שנות לימוד משתי קבוצות המוצא, והיא מסבירה ירידה בשיעור ההשתתפות של כ-2.5 אחוזים אצל הורים ל-3 ילדים ויותר, במובהקות סטטיסטית של 8–15 אחוזים. נתוני לוח 5 מראים, כי ההשפעה בקבוצת אוכלוסייה זו מסבירה את היציאה מכוח העבודה של 1,523 גברים, ראשי משפחות.

בקרב יוצאי המזרח, בעלי השכלה של +9 שנות לימוד, נמצא כי ההשפעה חלשה, ובעלת מובהקות סטטיסטית נמוכה, וקיים אף ספק לגבי עצם קיומה. האומדן מראה על ירידה של 0.8 אחוזים בהשתתפות, במובהקות של 36 אחוזים בלבד; לפי לוח 5 מסתבר, כי השפעה זו פירושה יציאה של 270 גברים מכוח העבודה.

בקרב יוצאי המערב, בעלי השכלה של +9 שנות לימוד, מצביע המודל על קיומן של השפעות בכיוון הפוך מן המצופה, והסיבות לכך אינן ברורות; אין להניח כי הן נובעות מתמיכות. השפעות אלו מעידות על עלייה של 2.5 אחוזים בשיעור ההשתתפות של ראשי משפחות מרובות ילדים, יחסית לשינוי שחל אצל בעלי המשפחות הקטנות באוכלוסייה זו, וכי נוספו 921 גברים לכוח העבודה, ממצא שאין להסבירו. ייתכן והדבר מצביע על כך, שההנחות הפשוטות של המודל אינן ממצות את מכלול ההשפעות שחלו בקבוצה זו, והוא מתקשר עם הירידה החדה שחלה באותה

¹⁹ בין השנים 1968/69–1972/73 חלה עלייה גדולה במיוחד בשיעור הסטודנטים והתלמידים בחינוך האקדמי באוכלוסיית הגברים בני 25–29. שיעור הסטודנטים עלה מ-4.73 אחוזים ב-1968/69 ל-7.14 אחוזים ב-1972/73, ואילו מספר התלמידים בני קבוצת גיל זו, בחינוך העל-תיכוני, הוכפל (נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). אומדן ההשפעה של שינוי זה על התעסוקה של ראשי המשפחות הקטנות נעשה בקירוב, בעזרת נתונים על התפלגות סטודנטים נשואים לפי מספר ילדים, ועל שיעורי תעסוקה של סטודנטים.

²⁰ העובדה, שהשפעת שיעורי הלמידה חלה בלעדית על ראשי המשפחות הקטנות, סותרת את ההנחה, שלפיה השינויים בתעסוקה של משפחות אלו מייצגים את השפעת "המגמה", כאמור; לפיכך ניכינו את השפעת שיעורי הלמידה מן השינויים בתעסוקה של קבוצה זו, לצורך אומדן השפעת "המגמה".

²¹ לפי המודל שהונח לעיל, הרי הניתוח הרלבנטי של עוצמת ההשפעות מובא במונחים של סטיות תקן, ולא במונחים של שינויים בשיעורי ההשתתפות, התלויים, כאמור, גם ברמות ההשתתפות המקוריות. בממצאים הנדונים כאן לא נמצא שוני משמעותי בין הגדלים היחסיים של אומדני ההשפעות, אם במונחים של סטיות תקן ואם במונחים של שיעורי השתתפות, ולפיכך לא הצגנו אותם בנפרד.

השינויים שחלו בשיעורי השתתפות של ראשי משפחות, ($\Delta P = p^{1975} - p^{1968}$)

כל האוכלוסייה			יוצאי המזרח			יוצאי המערב			מספר ילדים	שנות לימוד
34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	54-25 גיל		
										8-0 .1
-1.15	+0.77	+0.23	-0.62	+2.33	+1.58	-2.23	+0.15	-0.25	2-0	
(2.0)	(0.8)	(0.8)	(2.4)	(1.5)	(1.4)	(1.0)	(1.1)	(1.0)		
-5.16	+0.49	-0.93	-3.67	+0.70	-0.49	-14.19	-0.17	-2.81	4-3	
(2.0)	(1.3)	(1.2)	(2.8)	(1.6)	(1.3)	(4.5)	(2.5)	(2.5)		
-6.09	-0.27	-1.12	-8.07	-0.11	-1.37		(-3.86)	(+4.49)	+5	
(4.9)	(1.8)	(1.6)	(4.8)	(1.7)	(1.6)		(8.4)	(8.2)		
-3.06	+0.53	-0.26	-2.92	+1.2	+0.14	-3.62	-0.01	-0.62	סך הכול	
(1.4)	(0.8)	(0.7)	(1.7)	(1.1)	(0.9)	(3.3)	(0.8)	(0.9)		
										+9 .2
-4.40	+0.13	-2.38	-3.76	+0.64	-2.34	-4.79	-0.02	-2.38	2-0	
(1.1)	(0.6)	(0.6)	(2.1)	(1.5)	(1.4)	(1.2)	(0.8)	(0.7)		
-2.05	+0.39	-0.53	-4.24	+0.02	-1.75	-0.30	+0.70	+0.36	4-3	
(3.3)	(1.3)	(1.3)	(5.2)	(2.0)	(2.2)	(4.2)	(1.8)	(1.9)		
-11.93	+5.18	+1.12	(-11.66)	+1.52	-1.19	(-12.51)	+13.5	+5.59	+5	
(9.8)	(5.0)	(4.5)	(10.0)	(5.8)	(5.3)	(19.0)	(8.0)	(9.2)		
-4.17	+0.38	-1.87	-4.09	+0.69	-1.88	-4.2	+0.29	-1.81	סך הכול	
(1.1)	(0.6)	(0.6)	(1.8)	(1.3)	(0.9)	(1.2)	(0.8)	(0.7)		
										3 . כל רמות ההשכלה
-3.34	+0.45	-1.45	-2.05	+1.79	-0.17	-4.41	0.0	-1.99	2-0	
(1.0)	(0.5)	(0.6)	(1.6)	(1.0)	(1.0)	(1.3)	(0.6)	(0.6)		
-4.60	+0.53	-0.91	-5.12	+0.6	-1.07	-3.02	+0.35	-0.58	4-3	
(2.0)	(0.9)	(0.9)	(2.2)	(1.2)	(1.1)	(3.5)	(1.5)	(1.4)		
-9.77	+0.95	-0.83	-9.08	-0.12	-1.64	-6.14	+6.97	+4.29	+5	
(4.6)	(1.8)	(1.3)	(4.5)	(1.8)	(1.7)	(16.5)	(6.6)	(6.6)		
-3.72	+0.51	-1.22	-3.46	+1.13	-0.65	-4.04	+0.13	-1.77	סך הכול	
(0.7)	(0.6)	(0.4)	(1.2)	(0.8)	(0.8)	(1.1)	(0.6)	(0.6)		

מקרא: P = שיעור השתתפות.
 הערה: המספרים בטוגריים - סטיות תקן של אומדני השינוי וכן אומדנים המבוססים על מספר תצפיות קטן במיוחד.
 הסקור: עיבוד מיוחד מתוך סקרי כוח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה 1968 ו-1975. ראה גם הערה 15.

לוח 3

"השפעת התמיכות" כמתחים של שינויים בשיעורי השתתפות בעבודה
של ראשי משפחות עם 3 ילדים ויותר: $[(\Delta \hat{P} - \Delta P) = \Delta \bar{P}]$

כל האוכלוסייה			יוצאי המזרח			יוצאי המערב			מספר ילדים	שנות לימוד
34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	גיל 54-25		
.1 8-0										
-4.84 (4)	-1.17 (22)	-2.10 (7)	-3.18 (19)	-1.43 (25)	-1.90 (13)	-13.39 (1)	-0.32 (37)	-2.83 (15)	$\Delta \bar{P}$ α	4-3
10,770	31,999	42,769	9,022	24,636	33,658	1,748	7,363	9,111	n	
-6.30 (12)	-2.51 (11)	-3.02 (5)	-7.79 (7)	-2.44 (14)	-3.17 (3)		(-4.01) (32)	(+0.36) (43)	$\Delta \bar{P}$ α	+5
2,802	17,965	20,767	2,708	17,183	19,891	94	782	876	n	
-5.14 (4)	-1.65 (12)	-2.40 (3)	-4.24 (10)	-1.84 (17)	-2.37 (8)	-10.83 (11)	-0.67 (41)	-2.55 (15)	$\Delta \bar{P}$ α	+3
13,572	49,964	63,536	11,730	41,819	53,549	1,842	8,145	9,987	n	
.2 +9										
+2.63 (23)	+0.08 (48)	+0.88 (27)	-0.27 (48)	-0.77 (38)	-0.6 (41)	+5.19 (11)	+0.70 (36)	+2.02 (16)	$\Delta \bar{P}$ α	4-3
19,720	43,169	62,889	9,243	18,093	27,336	10,477	25,076	35,553	n	
-7.06 (24)	+3.90 (22)	+1.3 (39)	(-9.74) (17)	-0.31 (48)	-2.18 (35)	(-3.71) (39)	+13.56 (5)	+8.16 (19)	$\Delta \bar{P}$ α	+5
1,743	5,607	7,350	969	3,907	4,876	774	1,700	2,474	n	
+1.84 (20)	+0.52 (36)	+0.92 (28)	-1.17 (41)	-0.69 (39)	-0.84 (36)	+4.58 (14)	+1.52 (32)	+2.43 (10)	$\Delta \bar{P}$ α	+3
21,463	48,776	70,239	10,212	22,000	32,212	11,251	26,776	38,027	n	

3. כל האוכלוסייה

-0.01	-0.45	-0.32	-1.71	-1.15	-1.32	+2.53	+0.47	+1.03	$\Delta \bar{P}$	4-3
(50)	(33)	(38)	(23)	(24)	(19)	(25)	(38)	(25)	α	
30,490	75,168	105,658	18,265	42,729	60,994	12,225	32,439	44,664	n	
-6.58	-0.99	-1.89	-8.30	-2.05	-2.98	+0.69	+8.02	+6.12	$\Delta \bar{P}$	+5
(8)	(31)	(7)	(4)	(16)	(7)	(48)	(11)	(18)	α	
4,545	23,572	28,117	3,677	21,090	24,767	868	2,482	3,350	n	
-0.86	-0.58	-0.65	-2.81	-1.45	-1.8	+2.41	+1.01	1.39	$\Delta \bar{P}$	+3
(24)	(28)	(28)	(13)	(17)	(10)	(27)	(25)	(18)	α	
35,035	98,740	133,775	21,942	63,819	85,761	13,093	34,921	48,014	n	

מקרא : $\Delta \bar{P}$ שינוי צפוי בשיעור השתתפות מהשפעת ה"מגמה".

ΔP שינוי בשיעור השתתפות בפועל.

α מובהקות אומדן $\Delta \bar{P}$ באחוזים.

n אומדן מספר ראשי המשפחות באוכלוסייה.

ה פ ק ו ר : עיבוד מיוחד מתוך סקרי כוח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 1968 ו-1975.

**"השפעת התמיכות" בנענחים של שינויים בשיעורי השתתפות בעבודה, מנוכה מהשפעת
הכדלים הקיימים בין קבוצות המוצא כאשר לגיל, ולהשכלה וגיל במשולב
(ראשי משפחות - בני 25-54)**

שנות לימוד	מספר ילדים	יוצאי המערב	יוצאי המזרח
1. בניכוי גיל	8-0	-3.61	-1.87
	+5	+ .98	-3.16
	4-3	+2.11	-.61
	+5	+9.46	-2.55
2. בניכוי השכלה וגיל במשולב	4-3	-.21	-1.12
	+5	+3.20	-3.00

המקור: עיבוד מיוחד מתוך סקרי כוח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 1968 ו-1975.

קבוצה בתעסוקה של ראשי משפחות צעירים, שלהם 0-2 ילדים, שנדונה לעיל. גידול עובד בנושא זה להלן.

ג. ההשפעות שחלו על נשות ראשי משפחות

לוח 6 ולוחות נ-2 ונ-5 בנספח 2 מציגים את השינויים שחלו בשיעורי התעסוקה של נשות ראשי משפחה בין השנים 1968 ל-1975. הנתונים מראים, כי בשיעור המועסקות בקרב כלל נשות ראשי המשפחות, בנות 25-54, חלה עלייה ניכרת, של 10.67 אחוזים (מ-28.53 ב-1968, ל-39.20 ב-1975); דהיינו, משקל המועסקות בקרב נשים אלה גדל בכ-37 אחוזים²². הגידול בשיעורי התעסוקה היה ברוב הקבוצות גדול יותר אצל נשים ממשפחות קטנות; במיוחד בולט יחס זה בקרב יוצאות המערב המשכילות, אצלן חל גידול ניכר במיוחד בתעסוקה של נשים ממשפחות קטנות, לעומת עלייה קטנה בלבד שחלה בתעסוקת נשים שלהן 3-4 ילדים, ואף צמצום בתעסוקת נשים שלהן 5 ילדים ויותר. יחס זה, בין הגידול בשיעורי התעסוקה לבין גודל המשפחה, קיים בכיוון הפוך בקרב יוצאות המערב מעוטות ההשכלה, וכן בקרב יוצאות המזרח הצעירות, בעלות השכלה של +9 שנות לימוד.

בלוח 7 מוצגים אומדנים של "השפעת התמיכות" על ההשתתפות בעבודה, המתבססים על ההנחות שהזכרנו (ראה נספח 1 והערה 21 דלעיל), ובלוח 8 מוצגים אומדני ההשפעה במונחים של מספר היוצאות (או נכנסות) לכוח העבודה. נתוני לוח 7 מראים, כי התמיכות השפיעו בכיוון הצפוי אצל יוצאות המערב המשכילות, בקרב יוצאות המזרח מעוטות ההשכלה ובקרב יוצאות המזרח "המשכילות" בנות 35-54, ואילו בקרב קבוצת הנשים האחרות אירעו השפעות בכיוון הפוך למצופה.

אצל יוצאות המערב "המשכילות" התרחשה "השפעת תמיכות" ניכרת, של כ-7.7 אחוזים בממוצע, ברמת מובהקות סטטיסטית גבוהה, ולוח 8 מראה כי השפעה זו מסבירה אי כניסה של 2,827 נשים לכוח העבודה. השפעה דומה של תמיכות חלה בקרב הנשים ממוצא מזרחי, בנות 35-54, שלהן +9 שנות לימוד: 7.4 אחוזים, ברמת מובהקות של כ-20 אחוזים, המסבירה אי

²² כרבע משינוי זה נובע משינויים בהתפלגות האוכלוסייה לפי התכונות השונות כפי שסווגו לעיל, ואילו כשלושה רבעים מן השינוי נובעים משינויים, שחלו בשיעורי התעסוקה בתת-קבוצות. בגלל הסיווג הגולמי מדי, במיוחד לפי השכלה, (לאור הקשר והחוק הקיים) אצל נשים בין השכלה לבין השתתפות בעבודה) יש להנח, כי חלק מן השינויים בשיעורי ההשתתפות של תת-קבוצות נבע גם הוא משינוי בהתפלגותן לפי תכונות. בשל מגבלה זו, יש להסתייג ולומר, כי ייתכן שממצאינו להלן על "השפעת התמיכות" מוטים בחלקם.

לוח 5

"השפעות התמיכות" במונחים של מספר יוצאים או נכנסים לכוו העבודה (ראשי משפחות)

כל האוכלוסייה			יוצאי המזרח			יוצאי המערב			מספר ילדים	שנות לימוד
34—25	54—35	54—25	34—25	54—35	54—25	34—25	54—35	גיל 54—25		
.1 8—0										
-521	-376	-897	-287	-352	-639	-234	-24	-258	4—3	
-176	-450	-626	-211	-419	-630	+35	-31	+4	+5	
-697	-826	-1,523	-498	-771	-1,269	-199	-55	-254	+3	
.2 +9										
+519	+36	+555	-25	-139	-164	+544	+175	+719	4—3	
-123	+219	+96	-94	-12	-106	-29	+231	+202	+5	
+396	+255	+651	-119	-151	-270	+515	+406	+921	+3	
.3 כל האוכלוסייה										
-2	-340	-342	-312	-491	-803	+310	+151	+461	4—3	
-299	-231	-530	-305	-431	-736	+6	+200	+206	+5	
-301	-571	-872	-617	-922	-1,539	+316	+351	+667	+3	

המקור: עיבוד מיוחד מתוך סקרי כוח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 1968 ו-1975.

לוח 6

השינויים שחלו בשיעורי התעסוקה של נשות ראשי משפחה, ($\Delta P = P^{1975} - P^{1968}$)

כל האוכלוסייה			יוצאי המזרח			יוצאי המערב			מספר קלדים	שנות לימוד
34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	גיל 54-25		
									8-0 .1	
+1.28 (3.0)	+4.47 (1.7)	+4.20 (1.5)	+3.35 (3.4)	+4.39 (2.2)	+4.62 (1.8)	-1.35 (6.0)	+8.11 (2.3)	+7.20 (2.1)	2-0	
+2.37 (2.3)	+4.93 (2.7)	+4.26 (1.8)	+1.79 (2.6)	+4.01 (3.2)	+3.36 (2.0)	+5.92 (5.5)	+14.57 (6.9)	+10.45 (5.2)	4-3	
+1.35 (3.1)	+3.29 (2.7)	+2.58 (2.1)	+1.38 (3.9)	+3.46 (2.8)	+2.72 (2.3)			(+0.39) (3.3)	+5	
+1.74 (1.7)	+4.51 (1.3)	+4.17 (1.1)	+2.25 (1.8)	+4.71 (1.6)	+4.25 (1.2)	+0.02 (4.1)	+8.49 (2.2)	+7.27 (2.0)	סך הכול	
									+9 .2	
+8.63 (2.2)	+11.96 (2.1)	+10.46 (1.6)	+5.00 (4.4)	+13.33 (5.4)	+8.45 (3.5)	+10.29 (2.7)	+12.42 (2.2)	+11.67 (1.7)	2-0	
+4.46 (4.0)	+3.01 (4.5)	+3.54 (3.0)	+8.89 (4.7)	+6.75 (7.4)	+7.85 (4.3)	+4.96 (5.4)	+3.73 (5.5)	+4.26 (3.9)	4-3	
+10.13 (7.2)	-5.03 (12.2)	+1.76 (6.9)	+12.39 (7.4)	(-2.01) (16.0)	+6.41 (8.3)	(+0.74) (20.4)	(-7.84) (18.5)	-6.28 (13.7)	+5	
+6.52 (2.1)	+9.59 (1.9)	+7.81 (1.4)	+4.69 (3.4)	+9.79 (4.2)	+6.65 (2.6)	+8.56 (2.3)	+10.93 (2.0)	+9.82 (1.7)	סך הכול	
									.3 כל רמות השכלה	
+12.76 (1.9)	+10.36 (1.4)	+11.45 (1.2)	+9.94 (3.1)	+6.68 (2.1)	+7.81 (1.8)	+12.82 (2.5)	+14.23 (1.6)	+14.50 (1.4)	2-0	
+8.88 (2.1)	+9.39 (2.3)	+9.33 (1.6)	+5.17 (2.1)	+4.26 (2.7)	+6.15 (1.8)	+10.81 (4.4)	+12.13 (4.2)	+11.13 (3.2)	4-3	
+3.04 (2.9)	+3.50 (2.7)	+3.36 (2.1)	+2.66 (3.2)	+3.53 (2.6)	+3.24 (1.6)	(+8.12) (8.6)	+2.98 (9.3)	+4.43 (6.1)	+5	
+12.34 (1.4)	+9.77 (1.2)	+10.67 (0.9)	+7.87 (1.6)	+6.16 (1.6)	+7.31 (1.1)	+12.03 (2.2)	+13.93 (1.4)	+13.54 (1.3)	סך הכול	

הערה: המספרים בסוגריים - סטיות תקן של אומדני השינוי וכן אומדנים המבוססים על מספר תצפיות קטן במיוחד.

כניסה של 794 נשים נוספות לכוח העבודה. ניתן להניח, כי "השפעת התמיכות" אינה קיימת אצל יוצאות המזרח שלהן 0–8 שנות לימוד, לאור רמת המובהקות הנמוכה של האומדנים; לעומת ממצאים אלה, מראים נתוני הלוחות השפעות בכיוון הפוך מן המצופה, ברמת מובהקות סטטיסטית של 11–14 אחוזים, אצל יוצאות המערב בעלות 0–8 שנות לימוד ואצל יוצאות המזרח הצעירות "המשכילות", והשפעות אלה מהוות הסבר להצטרפות 1,561 נשים לכוח העבודה.

בסיכום ההשפעות, הצפויות והבלתי צפויות כאחת, בקרב אוכלוסיית הנשים ממשפחות בעלות 3 ילדים ויותר, מתברר כי ההשפעה הכוללת מסבירה אי-כניסה לכוח העבודה של 1.78 אחוזים מנשים אלה, המהוות 6.7 אחוזים מן המועסקות שביניהן. ההבדלים בכיווני ההשפעות ובעוצמתן, הקיימים בין קבוצות הנשים השונות, אינם מובנים ואינם מתיישבים כלל עם ההשערות שהעלינו, כל עוד בוחנים את ההשפעות בקרב הנשים בלבד, ללא קשר עם ההשפעות שחלו על בני המשפחה האחרים. לפיכך נבחן עתה את סכום ההשפעות שחלו במשפחות, על עבודת ראשי המשפחות ועל עבודת נשותיהם כאחת.

מעיון בלוחות 4, 5 ו-7, 8 מסתבר, כי ההשפעות הבלתי צפויות בכיוון או בעוצמת ההשפעה מתקוות בחלקן²³: בקרב יוצאי המערב המשכילים מצאנו השפעה בכיוון הפוך למצופה אצל ראשי המשפחות, המסבירה כניסה לכוח עבודה של 921 גברים, ולעומתה מצאנו השפעה בלתי צפויה בעוצמתה בקרב הנשים מקבוצה זו, המסבירה אי כניסה לכוח העבודה של 2,827 נשים. בקרב יוצאי המערב הבלתי משכילים ויוצאי המזרח המשכילים, מקווות ההשפעות, החלות בכיוון בלתי צפוי אצל הנשים, את ההשפעות החלות בכיוון המצופה אצל הגברים; רק אצל יוצאי המזרח, מעוטי ההשכלה, אין קיומן בין "השפעת התמיכות" הניכרת, שחלה על הגברים, לבין ההשפעה שחלה על הנשים. ממצאים אלה מתיישבים אולי עם ההשערה, כי הבדלים הקיימים בין קבוצות האוכלוסייה בחלוקת התפקידים בתוך המשפחות, והשינויים שחלו אצלם בנורמות אלו במשך הזמן, גרמו לכך ש"השפעת התמיכות" תהיה שונה על בני המשפחה השונים בקבוצות אוכלוסייה שונות, במקביל לתהליך של תחלופה בהקצאת זמנם לעיסוקיהם בבית ובשוק העבודה.

ד. ההשפעות שחלו על בני ראשי המשפחות בגילים 18–24 (השייכים למשקי הבית של הוריהם)

אומדן "השפעת התמיכות" על בני קבוצת הגיל 18–24 מתבסס על ההנחות, לפיהן השינויים שחלו בתקופה האמורה בשיעורי הלמידה של בני קבוצה זו בחינוך על-תיכוני וגבוה, השינויים בשיעורי השתתפותם בשירות סדיר ומילואים בצה"ל, והשינויים בהתפלגותם לפי מינים, — לא היו מתואמים במידה ניכרת עם ריבוי הילדים במשפחותיהם²⁴.

לוח 9 ולוחות נ-3 ונ-6 בנספח מציגים את השינויים בשיעורי התעסוקה של בני קבוצת גיל זו ונתונים מראים, כי בשיעור התעסוקה של צעירים אלה חלה ירידה חדה, של 7.39 אחוזים (מ-37.45 אחוזים ב-1968, ל-30.14 אחוזים ב-1975)²⁵, דהיינו משקל המועסקים בקרב צעירים אלו

²³ קבוצות המשפחות, המוגדרות לפי תכונות ראשי המשפחות, אינן זהות לקבוצות המשפחות המוגדרות לפי התכונות של נשות ראשי המשפחות, בגלל הבדלים הקיימים בין תכונות הבעלים לנשים. שוני זה מוצא ביטוי בהבדלים הקיימים במספר המשפחות בקבוצות השונות (ראה לוח נ-1, נ-2 בנספח 2). למרות שהבדלים אלה גדולים למדי בהתחלקות קבוצות המשפחות לפי גיל, ובקרב יוצאי המזרח — גם בהתחלקות לפי השכלה, נמצא כי ההשפעה האפשרית של שוני זה על אומדני השפעת התמיכות בקבוצות מוצא והשכלה אינה גדולה, ולכן החלטנו להתעלם מקיומו באומדן ההשפעות בקבוצות אלו. בדיקה, שנערכה בעזרת נתונים מקורבים של השינויים שחלו במשך התקופה בנושאים אלה הראתה, כי אין בהם כדי להסביר את עיקרי הממצאים המובאים בפסקה זו, להלן.

²⁴ הניתוח בקבוצה זו מתייחס למשפחות שראשיהן בני 25–64. לצורך אומדן ההשפעות הכוללות על קבוצת המשפחות (עם ראשי משפחות בני 25–54), ינוכה לבסוף חלקם של בני האבות המבוגרים, בגילים 55–64, מאומדני היוצאים את כוח העבודה.

²⁵ השינוי נובע בעיקרו מן השינויים בשיעורי התעסוקה, שחל בתת-קבוצות.

ל.ז.ח 7

"השפעת התמיכות" במתחים של שינויים בשיעורי השתתפות בעבודה של נשות ראשי משפחה,
עם 3 ילדים ויותר $[(\Delta\hat{P} - \Delta P) = \Delta\bar{P}]$

כל האוכלוסייה			יוצאי המזרח			יוצאי המערב			מספר ילדים	שנות לימוד
34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	גיל 54-25		
.1 8-0										
-0.11 (49)	+0.94 (39)	+0.48 (42)	-1.20 (39)	-0.09 (49)	-0.58 (41)	+6.48 (22)	+677 (19)	+6.65 (11)	$\Delta\bar{P}$ α	4-3
21,030	26,744	47,774	18,040	22,736	40,776	2,990	4,008	6,998	n	
-1.17 (39)	-0.19 (48)	-0.54 (42)	-1.57 (38)	0 (0)	-0.55 (43)			(-0.32) (27)	$\Delta\bar{P}$ α	+5
8,633	15,594	24,128	8,028	14,673	22,701	605	822	1,427	n	
0.41 (46)	+0.53 (42)	+0.14 (47)	-1.31 (37)	-0.05 (49)	-0.57 (40)	+6.09 (21)	+5.0 (23)	+5.47 (14)	$\Delta\bar{P}$ α	+3
29,663	42,239	71,902	26,068	37,409	63,477	3,595	4,830	8,425	n	
.2 +9										
-0.26 (48)	-8.18 (5)	-3.90 (13)	+5.98 (18)	-6.41 (24)	+0.97 (43)	-5.24 (18)	-9.15 (6)	-7.18 (5)	$\Delta\bar{P}$ α	4-3
31,225	26,553	57,778	13,857	9,414	23,271	17,368	17,139	34,507	n	
+5.63 (23)	-17.57 (8)	-4.37 (27)	+11.21 (10)	(-14.47) (12)	+2.15 (41)	(-6.96) (37)	(-20.66) (16)	-14.53 (15)	$\Delta\bar{P}$ α	+5
3,499	2,647	6,146	2,424	1,321	3,715	1,075	1,326	2,401	n	
+0.33 (47)	-9.03 (3)	-3.95 (42)	+6.76 (14)	-7.40 (21)	+1.13 (41)	-5.34 (18)	-9.98 (4)	-7.66 (3)	$\Delta\bar{P}$ α	+3
34,724	29,200	63,924	16,281	10,735	27,016	18,443	18,465	36,908	n	

האוכלוסייה

-0.20	-3.60	-1.92	+1.92	+1.94	-0.02	-3.52	6.13	-4.85	$\Delta \bar{P}$	4-3
(47)	(9)	(17)	(30)	(28)	(50)	(24)	(9)	(8)	α	
52,255	31,297	105,552	31,897	32,150	64,047	20,358	21,147	41,505	n	
+0.79	-2.73	-1.32	+1.39	-1.20	-0.17	(-2.95)	-14.14	-9.23	$\Delta \bar{P}$	+5
(41)	(18)	(29)	(38)	(36)	(47)	(37)	(7)	(9)	α	
12,132	18,142	30,274	10,452	15,994	26,446	1,680	2,148	3,828	n	
-0.01	-3.38	1.78	1.79	-1.69	-0.06	-3.48	-6.87	-5.22	$\Delta \bar{P}$	+3
(50)	(8)	(17)	(31)	(28)	(49)	(23)	(6)	(5)	α	
64,387	71,439	135,826	42,349	48,144	90,493	22,038	23,295	45,333	n	

מקרא: $\Delta \bar{P}$ שינוי צפוי בשיעור השתתפות מהשפעת ה"מגמה".

ΔP שינוי בשיעור השתתפות בפועל.

α מובהקות אומדן $\Delta \bar{P}$ באחוזים.

n אומדן מספר נשות ראשי המשפחה באוכלוסייה.

ה מ ק ו ר : עיבוד מיוחד מתוך סקרי כוח-יארם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה 1968 ו-1975. ראה גם הקרה 15.

לוח 8

"השקעת התמיכות" במזרחים של מספר יוצאות או נכנסות לכוח העבודה
(נשות ראשי משפחה)

כל האוכלוסייה			יוצאי המזרח			יוצאי המערב			מספר ילדים	שנות לימוד
34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	גיל 54-25		
1. 8-0										
-22	+251	+229	-216	-20	-236	+194	+271	+465	4-3	
-101	-28	-129	-126	+2	-124	+25	-30	-5	+5	
-123	+223	+100	-342	-18	-360	+219	+241	+460	+3	
2. +9										
-81	-2,171	-2,252	+829	-603	+226	-910	-1,568	-2,478	4-3	
+197	-465	-268	+272	-191	+81	-75	-274	-349	+5	
+116	-2,636	-2,520	+1,101	-794	+307	-985	-1,842	-2,827	+3	
3. כל רמות ההשכלה										
-103	-1,920	-2,023	+613	-623	-10	-716	-1,297	-2,013	4-3	
+96	-493	-397	+146	-189	-43	-50	-304	-354	+5	
-7	-2,413	-2,420	+759	-812	-53	-766	-1,601	-2,367	+3	

ה מקור: עיבוד מיוחד מתוך בקרי כוח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 1968 ו-1975.

שינויים שחלו בשיעורי התעסוקה של בני 18-24, שאבותיהם בני 25-64
 $(\Delta P = P^{1975} - P^{1968})$

שנות לימוד	מספר ילדים	יוצאי המערב	יוצאי המזרח	כל האוכלוסייה
1. 8-0				
	2-0	-6.94 (2.87)	-2.65 (2.93)	-7.54 (2.02)
	4-3	-8.27 (12.36)	-13.64 (4.33)	-13.00 (4.08)
	+5		-12.18 (4.48)	-12.30 (4.41)
	סך הכול	-7.15 (2.77)	-12.15 (2.12)	-9.15 (1.68)
2. +9				
	2-0	+1.47 (2.19)	-9.50 (5.2)	-2.57 (2.01)
	4-3	-19.56 (15.01)	-0.86 (8.16)	-4.48 (7.22)
	+5	(-9.38) (15.25)	-22.50 (14.18)	-16.56 (11.75)
	סך הכול	+4.04 (2.07)	-8.45 (4.27)	-3.17 (1.98)
3. כל רמות ההשכלה				
	2-0	-5.10 (1.79)	-11.57 (2.54)	-5.74 (1.47)
	4-3	-14.05 (9.24)	-11.41 (3.88)	-11.88 (3.57)
	+5	(-24.00) (13.05)	-13.09 (4.27)	-13.08 (4.12)
	סך הכול	-5.55 (1.74)	-11.68 (1.9)	-7.31 (1.29)

הערה: המספרים בסוגריים - סטיות תקן של אומדני השינוי וכן אומדנים המבוססים על מספר תצפיות קטן במיוחד.
 ראה גם הערה 15 לעיל.

ה מקור: עיבוד מיוחד בתוך סקרי כוח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה 1968 ו-1975.

קטן בתקופה זו ב-1/5. הצמצום בשיעורי התעסוקה היה גדול בהרבה אצל בני משפחות מרוכות ילדים מאשר אצל בני המשפחות הקטנות בקרב יוצאי המערב, ובקרב יוצאי המזרח, שאבותיהם בעלי השכלה נמוכה. יחס הפוך בין השינוי בשיעורי התעסוקה לבין גודל המשפחה נמצא אצל בני יוצאי המזרח "המשכילים", אך ספק אם ממצא זה אכן קיים במציאות, לאור טעות הדגימה הגדולה של האומדנים בקבוצה זו.

בלוח 10 מוצגים אומדנים של "השפעת התמיכות" על ההשתתפות בעבודה, המתבססים על הנחותינו (ראה נספח 1 והערה 21 דלעיל), ובלוח 11 מוצגים אומדני ההשפעה במונחים של מספר היוצאים או הנכנסים לכוח העבודה. לפי נתוני לוח 10, בולטת "השפעת תמיכות" ניכרת בקרב יוצאי המזרח, שלאבות המשפחה השכלה נמוכה, ובקרב יוצאי המערב, שלהם אבות "משכילים". בקרב הראשונים, ההשפעה היא של 10.25 אחוזים, במובהקות של 1 אחוז, והיא מסבירה יציאה מכוח העבודה של 3,800 צעירים²⁷. בקרב יוצאי המערב, שאבותיהם בעלי השכלה של +9 שנות לימוד,

²⁷ כ-1/4 מן הצעירים, שהיו מועסקים במשפחות מרוכות ילדים בקבוצה זו אלמלא חלה ההשפעה הנוכרת.

"השפעת התמיכות" במונחים של מספר יוצאים או נכנסים לכוח העבודה של בני 18-24 (ככלוח הקודם)

שנות לימוד	מספר הילדים	יוצאי המערב	יוצאי המזרח	כל האוכלוסייה
1. 8-0	4-3	-18	-2,283	-2,301
	+5	-45	-1,517	-1,562
	+3	-63	-3,800	-3,863
2. +9	4-3	-669	+440	-229
	+5	-67	-292	-359
	+3	-736	+198	-588
3. כל רמות ההשכלה	4-3	-687	-1,842	-2,529
	+5	-112	-1,810	-1,922
	+3	-799	-3,652	-4,451

ה מקור: עיבוד מיוחד מתוך סקרי כוח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 1968 ו-1975.

ממשפחות "משכילות" ממוצא מערבי, ומשפחות מעוטות השכלה ממוצא מזרחי, לא נמצאה גם בקרב הצעירים מן המשפחות האחרות. נבחן להלן את השוני בהשפעות אלו במסגרת ההשפעות הכוללות שחלו על המשפחות.

ה. ההשפעות הכוללות שחלו על בני המשפחה השונים נבחן עתה את סכום ההשפעות שחלו על בני המשפחה השונים, בהנחה שההשפעה הכוללת על המשפחה תשקף ביתר נאמנות את "השפעת התמיכות", שכן השינויים בחלוקת התפקידים בתוך המשפחות השפיעו אולי על אומדני השפעת התמיכות של בני משפחה שונים מקבוצות האוכלוסייה השונות.

בלוח 12 סעיף א' מוצגות "השפעות התמיכות" על בני משפחה שונים בקבוצות משפחות, לפי השכלה ומוצא של ראשי המשפחה, במונחים של יוצאים או נכנסים לכוח העבודה. בסעיף ב' של לוח זה מוצגים כלל היוצאים או הנכנסים כשיעור של מספר המועסקים בקבוצות משפחות אלו, ובסעיף ג' של הלוח מוצגים שיעורים אלה לאחר שקלול מספר היוצאים מכוח העבודה ומספר המועסקים, לפי ערך הכנסתם היחסית של בעלי המשפחה השונים בקבוצות. נתוני הלוח מראים, כי היוצאים מכוח העבודה כתוצאה מ"השפעת התמיכות" מהווים 4.2 אחוזים ממספר המועסקים שבקרב 133,775 המשפחות עם 3 ילדים ויותר.

בקרב 53,549 ממשפחות אלו, שראשיהן בעלי השכלה נמוכה וממוצא מזרחי, מהווים היוצאים מכח העבודה 7.3 אחוזים מן המועסקים.

בקרב המשפחות של בני המערב "המשכילים", מהווים היוצאים 4.8 אחוזים של המועסקים, ואילו בקרב בני המערב מעוטי ההשכלה, קיימת השפעה כוללת בכיוון ההפוך לצפוי של 1.3 אחוזים ממספר המועסקים. אומדנים אלה מתעלמים מן הבדלים הקיימים ברמות ההכנסה מעבודה בין בני משפחה שונים, הבדלים הקובעים את גודל הוותור על הכנסה משפחתית עקב יציאת בני משפחה שונים מכוח העבודה; כדי להתגבר על מגבלה זו, יצרנו בסיס משותף למספרי היוצאים והמועסקים בקבוצות המשפחות השונות, באמצעות שקלול לפי רמת ההכנסות היחסיות של בני המשפחה השונים.

סעיף ג' בלוח 12 מראה, כי כתוצאה מתיקון זה חל שינוי באומדני ההשפעות הכוללות: היות ומשקלם של הצעירים גדול יותר בקרב היוצאים מאשר בקרב המועסקים²⁹, נמצאו השפעות "משוקללות" קטנות יותר: שיעור היוצאים המשוקלל בכל המשפחות מרובות הילדים הינו 2.7 אחוזים. ההשפעה החזקה ביותר קיימת, כמצופה, בקרב יוצאי המזרח מעוטי ההשכלה, בשיעור של 5.1 אחוזים; בקרב כלל מעוטי ההשכלה, נמצאה השפעה של 4.3 אחוזים. בנתונים אלה לא נותרה השפעה בכיוון מנוגד למצופה, ובקרב יוצאי המערב "המשכילים" — ירד שיעור היוצאים מכוח העבודה ל-3.2 אחוזים.

ההשפעה הכוללת חזקה יותר בקרב יוצאי המזרח (3.2 אחוזים) מאשר בקרב יוצאי המערב (1.9 אחוזים), ובקרב מעוטי ההשכלה היא חזקה יותר מאשר בקרב "המשכילים" (4.3 אחוזים) אצל הראשונים, לעומת 1.3 אחוזים אצל האחרונים). גם לאחר ניתוח זה, אין הסבר לעובדה, שההשפעה לא חלה על יוצאי מערב מעוטי השכלה, ועל יוצאי מזרח "משכילים", בעוד שהיא חלה על יוצאי המערב "המשכילים".

ו. גורמים משפיעים נוספים

בתקופה האמורה חלה ירידה ניכרת בשיעור התעסוקה של בני 14—17, מכ-20 אחוזים בממוצע ב-1968 לכ-12 אחוזים בממוצע ב-1975. שינוי זה היה גדול יותר בקרב משפחות מרובות ילדים, אך תופעה זו לא יוחסה להשפעת התמיכות, אלא להשפעת השינויים שחלו במערכת החינוך, אשר הביאו להגדלה ניכרת בשיעורי הלמידה של הנערים בקבוצות אוכלוסייה אלו. ברם, שינוי זה בעבודת הנערים גרם לאובדן הכנסה למשפחות מרובות ילדים. אומדן מקורב מראה, כי כתוצאה מן השינוי שחל בתעסוקת בני 14—17, איבדה המשפחה הממוצעת הכנסה חודשית (בל"י, 1975) כדלהלן: משפחה שלה 0—2 ילדים — 14 ל"י, 3—4 ילדים — 40 ל"י, ו-5 ילדים ויותר — 110 ל"י. מכאן ניתן להסיק, כי אובדן הכנסה זה קיזז חלק מתוספת הכנסה מתמיכות של משפחות מרובות ילדים שלהן 5 ילדים ויותר, והופך את אומדנינו בדבר השפעת התמיכות לחסרים, במידת מה.

ניתוח הנתונים במחקר זה נעשה בהנחה, כי מבנה פונקציית ההשתתפות בעבודה היא של *probit function*, אך הנחה זו לא אומתה (ראה נספח 1, ופרק ב' דלעיל). לכן בדקנו באיזון מידה רגישים הממצאים שקבלנו להנחה זו. אומדן "השפעת התמיכות" בקבוצות האוכלוסייה השונות נעשה גם בהנחה, שפונקציית ההשתתפות היא לינארית בשיעורי ההשתתפות, ולחילופין — היא לינארית בשינויים היחסיים $(\frac{\Delta P}{P})$ של שיעורי ההשתתפות. האומדנים שהתקבלו בכל אחת משתי ההנחות הללו לא היו שונים באופן מהותי מן הממצאים דלעיל: לא היה שוני באומדנים של כיווני ההשפעות, ולא היה שוני ניכר בעוצמת ההשפעות ובמובהקותן. בהנחה האלטרנטיבית הראשונה, התקבלו אומדנים של השפעות הגדולות ב-8—28 אחוזים, ובהנחה השנייה היו ההשפעות קטנות ב-2—5 אחוזים (עיקר הממצאים לפי שתי ההנחות הנוספות הללו — ראה נספח 3).

ז. סיכום

ההנחה הבסיסית של בדיקתנו היתה, כי אם נמצא שההשתתפות בעבודה של בני משפחות מרובות ילדים קטנה במשך הזמן יותר מאשר זו של בני משפחות קטנות, יעיד הדבר על קיומה של השפעת מדיניות רווחה על הצע העבודה. הנחה זו בוודאי חזקה מדי, כי ייתכן שבתקופה האמורה פעלו בקבוצות אוכלוסייה שונות גם גורמים אחרים, פרט לתמיכות, אשר השפעתם היתה תלויה בגודל המשפחה, ואולי "השפעת התמיכות" שמצאנו עשויה לנבוע בחלקה מגורמים נוספים אלה; ואכן, הממצאים אשר אינם מתיישבים עם השערותינו, והמראים על קיום השפעות בכיוונים שלא נצפו מראש, מהווים עדות לכך, שגורמים משפיעים נוספים פעלו בקבוצות אוכלוסייה שונות. יציאה "סטטיסטית" מכוח העבודה איננה בהכרח פרישה מחיי עבודה, ועשויה להעיד, בחלק

²⁹ תופעה זו תואמת את השערותינו, ראה פרק ב' דלעיל.

מן המקרים, על מעבר לעבודה פחות ממוסדת, שמעדיפים לא להצהיר עליה. למרות זאת, נראה לנו כי יש לייחס חשיבות חברתית וכלכלית רבה ליציאה מכוח העבודה, במיוחד של ראשי משפחות ושל צעירים לאחר שירותם הצבאי.

השפעה שלילית על הצע העבודה כתוצאה מגידול בהכנסה שלא מעבודה, מתיישבת עם יסודות התאוריה הכלכלית, ולכן היה צפוי כי תימצא השפעה מעין זו בעקבות הגידול הרב שחל בתמיכות. מבחינת יעילותה של המדיניות החברתית, הרי הממצאים החשובים שהעלינו בבדיקה נוגעים לעוצמת ההשפעות על בני המשפחה בקבוצות האוכלוסיה השונות. נמצאה השפעה קטנה, יחסית, בקרב ראשי המשפחות מרובות הילדים בעלי השכלה נמוכה. (יציאה של כ-2.5 אחוזים מהם מכח העבודה); אשר להשפעה בקרב נשות ראשי המשפחות, לא הצלחנו בשיטתנו להבחין במידה

לוח 12

אומדנים של "השפעת תמיכות" על בני משפחה שונים, במדנחים של יוצאים או נכנסים לכוח העבודה, בקבוצות משפחות לפי מוצא והשכלה של ראשי המשפחה *

שנות לימוד	יוצאי המערב	יוצאי המזרח	כל האוכלוסיה
1. 8-0	א. מספר נכנסים או יוצאים		
	ראשי משפחות	נשות ראשי משפחות	בני 18-24
	סך הכול		
			2. +9
	ראשי משפחות	נשות ראשי משפחות	בני 18-24
	סך הכול		
			3. כל רמות ההשכלה
	ראשי משפחות	נשות ראשי משפחות	בני 18-24
	סך הכול		
	ב. יוצאים או נכנסים כשיעור של מספר המועסקים בקבוצת המשפחות עם 3 ילדים ויותר (אחוזים)		
			8-0
			+9
			כל רמות ההשכלה
	ג. כמו ב' דלעיל - עם נתונים משוקללים ** לפי רמת ההכנסות היחסיות מעבודה של בני המשפחות השונים (אחוזים)		
			8-0
			+9
			כל רמות ההשכלה

* הנתונים מתייחסים למשפחות, שראשיהן בני 25-54; מספר היוצאים/נכנסים מבני 18-24 הותאם לאוכלוסיית משפחות זו (ראה הערה 25 דלעיל).

** המשקלות: ראש משפחה = 1; אשת ראש משפחה = 0.6; בני 18-24 = 0.45. משקלות אלה מתבססים על רמות הכנסה מעבודה של בני משפחה שונים. לפי נתוני סקר הכנסות - 1974 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ה פ ק ו ר : הלווחות הקודמים.

מספקת בין השפעת התמיכות לבין מכלול השפעות חזקות אחרות על השתתפותן בעבודה בשנים האחרונות, ולכן חלק חשוב של הממצאים על הנשים נותר ללא הסבר מניח את הדעת. לעומת זאת, נמצאה השפעה מדאיגה במימדיה בקרב הצעירים בני 18—24 ממשפחות מרובות ילדים; כתוצאה מהשפעת התמיכות, הקטינו הם את השתתפותם בכ-9 אחוזים בממוצע (כרבע מהשתתפותם המקורית). ממצא זה אינו מוסבר בשינויים שחלו במשך הזמן בשיעורי למידה או בגורמים חיצוניים אחרים; ולפיכך מתעורר צורך דחוף לחקור את השינויים שחלו בהתנהגותם של הצעירים, בני קבוצות אוכלוסייה אלו, בשנים האחרונות, ואת התהליכים החברתיים שחלו במשפחות מרובות הילדים שהביאו להן. נראה לנו, כי בחינה זו לגבי הקבוצה האמורה תוכל לספק אינפורמציה נוספת, הנחוצה לגיבוש מסקנות קונקרטיות על השינויים הדרושים במדיניות הרווחה.

השפעות על השתתפות בעבודה

א. כללי

ניתוח ההשפעות על ההשתתפות בכוח העבודה מתבסס על מספר יסודות של התיאוריה החדשה אודות צריכת המשפחה, שלפיה "מייצרות" המשפחות תועלת באמצעות שילוב מוצרי שוק עם זמנם של בני המשפחה המוקדש לפעילויות בית שונות. הקצאת הזמן של בני המשפחה בין שוק העבודה לבין פעילויות בית נגזרת מתנאי שיווי משקל של המשפחה, ובכך היא מושפעת מן הפריזון היחסי של בני המשפחה השונים, בשוק העבודה מזה ובפעילויות בית מזה. כמו כן, מושפעת ההקצאה ממגבלת התקציב של המשפחה וממערכת הטעמים שלה.*
 קיים ביקוש לזמנו של כל בן משפחה לפעילויות בית, ו"מחירי צל" של זמנו במונחים של הכנסה. "מחיר הצל", במצב שבו תשומת הפרט בשוק העבודה שווה ל-0, הינו שכר הכניסה לכוח העבודה ($\hat{w}_i$) (Reservation wage).
 פרט i ישתתף בשוק העבודה אם ורק אם השכר הצפוי לו שם (w_i) שווה, או גדול משכר כניסה זה.

$$\begin{aligned} w_i &\geq \hat{w}_i && \text{הפרט משתתף כאשר} \\ w_i &< \hat{w}_i && \text{הפרט אינו משתתף כאשר} \end{aligned}$$

לשם הסבר שיעורי ההשתתפות, יש לעבור מן הפרט אל קבוצת האוכלוסייה K : אילו רמת השכר הצפויה בשוק, ושכר הכניסה, היו אחידים לכל הפרטים בקבוצה K ,
 $(w_k = w_{ki}, \hat{w}_k = \hat{w}_{ki}, i = 1 \dots n)$

היה שיעור ההשתתפות P_k אחוזים או 0 אחוזים.

$$P_k = \begin{cases} 100 & | w_k \geq \hat{w}_k \\ 0 & | w_k < \hat{w}_k \end{cases}$$

שיעורי ההשתתפות האופייניים, — $0 < P_k < 100$, — מוסברים בחוסר אחידות של רמות שכר צפויות ושל רמות שכר כניסה סוביקטיביים: כך, למשל, ההסבר לשיעור השתתפות של 40 אחוזים באוכלוסייה מסוימת הוא, שאצל 40 אחוזים מן הפרטים בה $w_i \geq \hat{w}_i$, ואילו אצל האחרים $w_i < \hat{w}_i$.

על פי תפיסה זו, תהיינה ההשפעות של שינויים בשכר צפוי, או ברמות של שכר כניסה, תלויות בלעדית בהתפלגות של הערכים הסוביקטיביים $w_i, \hat{w}_i$. לצורך ההסבר נניח כי לפרטים צפוי שכר אחיד $\bar{w} = w_i (i = 1 \dots n)$ ורמות שכר כניסה שונות. אם פונקצית הצפיפות של התפלגות האוכלוסייה לפי רמות שכר כניסה היא $f(\hat{w})$, אזי פונקצית שיעור ההשתתפות היא ההתפלגות המצטברת ברמת השכר הצפויה:

$$(1) \quad \begin{aligned} P(\bar{w}) &= \int_{-\infty}^{\bar{w}} f(\hat{w}) d\hat{w} ; && P(\min \hat{w}) = 0 \\ & && P(\max \hat{w}) = 100 \end{aligned}$$

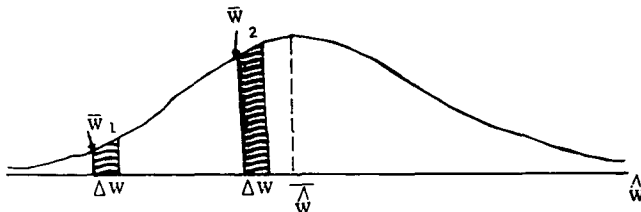
* השימוש ביסודות תאורית הצריכה כאן חלקי ובלתי מדויק; הצגה מלאה של תיאוריה זו — ראה: R. Gronau, "The Effect of Children on the Housewife's Value of Time," *Journal of Political Economy*, Vol. 81 (No. 2, part II, March/April, 1973) וכן Y. Ben-Porath, "Labor Force Participation Rates and the Supply of Labor," *Journal of Political Economy* Vol. 81 (May/June 1973).

ההשפעה של שינוי שולי בשכר צפוי על שיעור ההשתתפות היא הצפיפות של השכר הקיים, ולפיכך היא תלויה בצורת ההתפלגות: $\frac{dP}{d\bar{w}} = f(\bar{w})$

בהתפלגות מלבנית, תהיה השפעה זו אחידה לכל רמת שכר בתחום ההתפלגות.
 $f(w) = \bar{c}; (\min \hat{w} < w < \max \hat{w})$

בהתפלגות גורמלית $\hat{w} \sim N(\bar{w}, \sigma \hat{w})$ תהיה ההשפעה $\frac{dP}{d\bar{w}}$ (נתונים $\bar{w}, \sigma \hat{w}$) תלויה ברמת השכר $\bar{w}$ שבה השינוי חל:

$$(2) \quad f(\hat{w}) = \frac{1}{\sqrt{2\pi\sigma}} e^{-\frac{(\hat{w} - \bar{w})^2}{2\sigma^2}}; \Delta P = \int_w^{\bar{w} + \Delta w} f(\hat{w}) d\hat{w}$$

$$; P(\bar{w}) = 50$$

דהיינו, שינוי בשכר ישפיע יותר כאשר חל בקרבת רמת השתתפות של 50 אחוזים מאשר כשחל ברמות השתתפות קיצוניות, בקרבת 0 או 100 אחוזים. הצורה הפונקציונאלית, הנגזרת מהנחות אלה, מכונה "probit function".

התפלגות רמות שכר הכניסה $\hat{w}$ נובעת מהתפלגות של תכונות אישיות ומקובל להניח כי צורתה דומה יותר להתפלגות גורמלית, מאשר לצורת התפלגות אחרות.**

נסיר עתה את ההנחה של קיום אחדות בשכר הצפוי, ונניח גם לגבי התפלגות גורמלית:

$$w \sim N(\bar{w}_k, \sigma w)$$

אם נניח כי הקשר בין פריון בשוק העבודה לבין פריון בפעילות בית אינו ניכר, תהיה גם צורת ההתפלגות של הפרשים בין רמות השכר הצפוי לבין רמות שכר הכניסה $(w - \hat{w})$ דומה לזו של ההתפלגות הגורמלית.

נסכם זאת לגבי קבוצת אוכלוסייה K שבה n פרטים $(i = 1 \dots n)$

$$w_{ki} = \bar{w}_k + \epsilon_{ki} \quad \text{רמות השכר הצפוי יוגדרו:}$$

$$\hat{w}_{ki} = \bar{w}_k + \hat{\epsilon}_{ki} \quad \text{ורמות שכר הכניסה:}$$

כאשר $\bar{w}_k, \hat{w}_k$ הן הרמות הממוצעות באוכלוסייה K ו- $\epsilon_{ki}, \hat{\epsilon}_{ki}$ הן הסטיות האישיות.

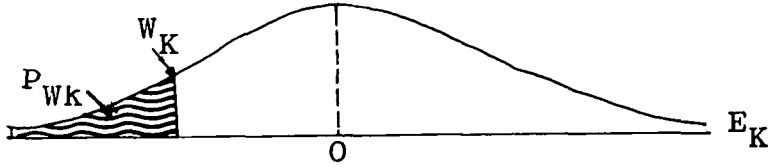
$$(3) \quad (\bar{w}_k + \epsilon_{ki}) \geq (\bar{w}_k + \hat{\epsilon}_{ki}) \quad \text{הפרטים ישתתפו בכוח העבודה אם}$$

$$(\bar{w}_k - \hat{w}_k) \geq (\hat{\epsilon}_{ki} - \epsilon_{ki}) \quad \text{או}$$

$$W_k \geq E_{ki} \quad \text{להלן } W_k \text{ ("הפרש").} \quad \text{ולהלן}$$

* ראה מאמרו של Gronau דלעיל.
 ** ראה מאמרו של Ben-Porath דלעיל.

(4) $E_k \sim N(0, \sigma E_k)$ מתפלג נורמלית לפי ההנחות המוזכרות לעיל, E_k

(5) פונקציית הצפיפות של התפלגות האוכלוסיה לפי E_k תהיה

$$f(E_k) = \frac{1}{\sqrt{2\pi\sigma}} e^{-E_k^2 / 2\sigma^2}$$

ופונקציית ההשתתפות

$$(6) \quad P(W_k) = \int_{-\infty}^{W_k} f(E_k) dE_k$$

(7) ההשפעה השולית של השכר הצפוי, ושל שכר הכניסה, תהיה

$$\frac{dP}{d\bar{w}_k} = -\frac{dP}{d\bar{w}_k} = f(W_k)$$

וההשפעה של שינוי נתון ברמת השכר הממוצעת או בשכר הכניסה הממוצע תהיה

$$(8) \quad \Delta P = \int_{W_k}^{W_k + \Delta W} f(E_k) dE_k$$

התיאוריה של תצרוכת המשפחה מסבירה השפעות של תכונות בני המשפחה, של מבנה המשפחה ושל תנאים חיצוניים על שיעור ההשתתפות בעבודה, דרך השפעתם על רמות שכר הכניסה ועל רמות שכר השוק הצפויות (דהיינו על W_k של קבוצות האוכלוסיה השונות)*. בעבודה נעשה שימוש במודל זה כדי להבחין בין השפעות של גורמים שונים, שהביאו לשינוי בשיעורי השתתפות בתקופה 1968—1975, ולאמוד בנפרד את ההשפעות של תוספת התמיכות למשפחות עם ילדים מזה, ושל הגורמים האחרים מזה.

ב. השפעת גורמים אחרים

נתייחס תחילה למכלול הגורמים המשפיעים, אשר אינם קשורים למדיניות התמיכות במשפחות עם ילדים, להלן גורמי "המגמה". אלה כוללים גורמים, שהשפיעו הן מצד הביקוש והן מצד ההצע, כגון שינויים בהפרשי שכר ובהתפלגות הרכוש, בנורמות חברתיות המשפיעות על העדפות אישיות וכדומה.

* ראה מאמרו של Gronau דלעיל.

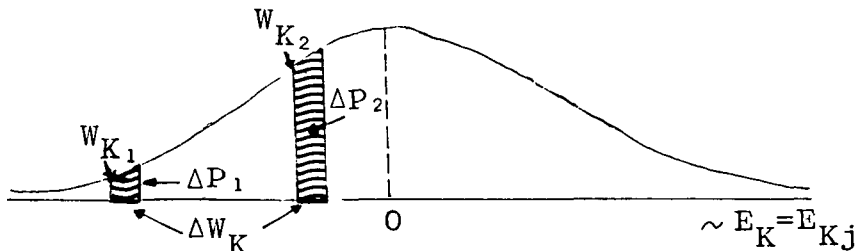
ההנחה הבסיסית (וזה הנחה חזקה) של בדיקה זו היא כי השפעות "המגמה" הללו היו תלויות בתכונות האישיות של הפרטים השוקלים השתתפות בעבודה, וביניהם מין, גיל, השכלה ומוצא, אך לא היו תלויות במספר הילדים במשפחה.

מונח כי השפעות ה"מגמה" הביאו לשינוי של רמות השכר הצפויות ושל רמות שכר הכניסה של הפרטים, כאשר גודל השינוי שחל ב"הפרש", ΔW , תלוי בגיל, במין, בהשכלה ובמוצא.

$$(9) \quad g(k) = \frac{dw}{dt}(k) - \frac{d\bar{w}}{dt}(k) = \frac{dW_k}{dt} = \Delta W_k$$

K מייצג הן וקטור של תכונות אלה והן m קבוצות של פרטים המוגדרות לפי תכונות אלו ($K=1 \dots m$). כל קבוצה K מתחלקת לתת קבוצות K_j ($j=1 \dots c$) לפי מספר הילדים במשפחה.

מונח, כי פיזור ערך הזמן $\sigma \bar{w}$ ופיזור ערך השכר הצפוי σw זהים לכל תת-קבוצות K_i בכל קבוצת K וכי אינם משתנים משך הזמן. קיים שוני בין תת-קבוצות K_j ($j=1 \dots c$) של אוכלוסייה K, ברמות שכר הכניסה ($\bar{w}_k \neq \bar{w}_{kj}$) ולכן גם בערך ה"הפרשים" ($W_k \neq W_{kj}$) שוני זה נובע מן ההבדלים במבנה המשפחות, ומסביר את השוני בשיעורי ההשתתפות של תת-הקבוצות. יחד עם זאת, מן ההנחות דלעיל נובע, כי תת-קבוצות K_j אינן נבדלות בשכר הצפוי ($\bar{w}_k = \bar{w}_{kj}$) ובהשפעות ה"מגמה" החלות על ה"הפרשים" אצלם ($\Delta W_k = \Delta W_{kj}$). כמונחים של מודל זה, תת-הקבוצות K_j זהות בהתפלגות E_k ($\bar{E}_k = \bar{E}_{kj} = 0; \sigma E_k = \sigma E_{kj}$), אך נבדלות, כאמור, בגודל ה"הפרש" W_{kj} .

מכאן נובע, כי השפעת "מגמה" בעלת גודל נתון ($\Delta W_k = \Delta W_{kj}$), משנה את ההשתתפות של תת-קבוצות K_j בשיעורים שונים ($\Delta P_1 \neq \Delta P_2$) בהתאם להבדלים הקיימים בשיעורי ההשתתפות המקוריים שלהן. עקרון זה ינחה אותנו להלן באומדן השפעות ה"מגמה" על שיעורי ההשתתפות של קבוצות אוכלוסייה שונות.

ג. השפעת הגידול בתמיכות למשפחות מרובות ילדים

לאור הדיון בפרק ב' סעיף 2 לעיל, צפוי כי על הצע העבודה של משפחות אלו תחול "השפעת הכנסה", אשר תגדיל את הביקוש לפנאי של בני המשפחות, ותעלה את שכר הכניסה שלהם ($\bar{w}$). כתוצאה מהשפעה זו, יקטן גם ה"הפרש" (W) וירדו שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה. (השפעה זו תחול, כאמור, נוסף על השפעת "המגמה" שנדונה לעיל).

לפי ההנחות המוצגות שם, נובעים הקשרים הקיימים בין מספר הילדים במשפחה לבין ההשפעות שחלו על ההשתתפות בעבודה*, מן השינויים שחלו במדיניות התמיכות. כן מוסבר קיומה של אינטראקציה בין השפעת התמיכות הנובעת ממספר הילדים, לבין תכונות בני המשפחה K. לאור הנחות אלו נשתמש במשתנה מספר הילדים במשפחה כדי לבדוק את קיומה של השפעת התמיכות וכדי לאמוד את עוצמתה.

"השפעת התמיכות" תוגדר במונחים של "הפרשים", כפונקציה של מספר הילדים ושל תכונות בני המשפחה כדלהלן:

$$(10) \quad \frac{dW_{kj}}{dt} = \phi(j, k); \quad \frac{d^2 \phi}{dj dx_e} < 0$$

j	מס' ילדים
x ₁	גיל
x ₂	שנות לימוד
x ₃	מוצא מערבי

מכאן נובע, כי צפוי שהשפעות התמיכות (במשפחות בעלות גודל נתון) תהיינה בעלות עוצמות שונות במשפחות הנבדלות בתכונות K, ומן הראוי לאמדם בנפרד.

ד. ההבחנה בין השפעת "המגמה" לבין השפעת התמיכות

המשתנה התלוי בבדיקה זו הוא השינוי, שחל בשיעורי ההשתתפות בין השנים 1968—1975. לאור הנחות אלה, גובע שינוי זה מסכום של שתי השפעות: השפעת ה"מגמה" והשפעת התמיכות, כאשר כל אחת מהן תלויה בתכונות K ואילו רק השנייה תלויה גם במספר הילדים.

$$(11) \quad \Delta P_{kj} = \int_{W_{kj}}^{W_{kj} + \Delta \bar{W}_{kj}} f(E_k) dE_k$$

השינוי בקבוצה K_j יהיה

(ΔW_{kj} להלן השינוי הכולל במונחים של סטיות תקן).

כאשר השינוי הכולל יהיה

$$(12) \quad \Delta \bar{W}_{kj} = \Delta W_k + \phi(j, k)$$

(השפעת התמיכות) "המגמה"
(השפעת התמיכות)

את ΔW_{kj} ניתן לאמוד לכל K_j באמצעות תרגום השינוי שחל למעשה בשיעורי ההשתתפות (ΔP_{kj} = P_{kj}⁶⁸ - P_{kj}⁷⁵) למונחים של סטיות תקן של התפלגות נורמלית. מאחר שהנחנו, כי השפעת ה"מגמה" אינה תלויה במספר הילדים במשפחה, וכן הנחנו כי

$$\Delta \bar{W}_{k_0} = \Delta W_{k_j} \quad \phi(0, k) = 0 \quad \text{הרי נובע}$$

$$(13) \quad \phi(j, k) = (\Delta \bar{W}_{k_0} - \Delta \bar{W}_{k_j}) \quad \text{וכן}$$

כלומר: (ΔW_{k₀} - ΔW_{k_j}) הוא אומדן של השפעת התמיכות; במונחים של סטיות תקן של התפלגות נורמלית. את האומדנים הללו של השפעת התמיכות ניתן לתרגם לבסוף למונחים של ΔP, דהיינו של שינויים בשיעורי ההשתתפות.

* הקשרים מנוכחים מהשפעות של גורמים אחרים.

נספח 2

לוח נ"א

התפלגות ראשי משפחות בני 25—54 לפי מספר ילדים, גיל, שנות לימוד ויבשת מוצא, (1975)
(יהודים, משפחות "שלמות")

כל האוכלוסייה			יוצאי המזרח			יוצאי המערב			מספר ילדים	שנות לימוד
34—25	54—35	54—25	34—25	54—35	54—25	34—25	54—35	גיל 54—25		
1. 8—0										
22,778	64,900	87,678	17,245	31,945	49,190	5,533	32,955	38,488	2—0	
10,770	31,999	42,769	9,022	24,636	33,658	1,748	7,363	9,111	4—3	
2,802	17,965	20,767	2,708	17,183	19,891	94	782	876	+5	
13,572	49,964	63,536	11,730	41,819	53,549	1,842	8,145	9,987	+3	
36,350	114,864	151,214	28,975	73,764	102,739	7,375	41,100	48,475	סך הכול	
2. +9										
101,513	99,309	200,822	34,008	19,980	53,968	67,505	79,329	146,834	2—0	
19,720	43,169	62,889	9,243	18,093	27,336	10,477	25,076	35,553	4—3	
1,743	5,607	7,350	969	3,907	4,876	774	1,700	2,474	+5	
21,463	48,776	70,239	10,212	22,000	32,212	11,251	26,776	38,027	+3	
122,976	148,085	271,061	44,220	41,980	86,200	78,756	106,105	184,861	סך הכול	
3. כל רמות ההשכלה										
124,291	164,209	288,500	51,253	51,925	103,178	73,038	112,284	185,322	2—0	
30,490	75,168	105,658	18,265	42,729	60,994	12,225	32,439	44,664	4—3	
4,545	23,572	28,117	3,677	21,090	24,767	868	2,482	3,350	+5	
35,035	98,740	133,775	21,942	63,819	85,761	13,093	34,921	48,014	+3	
159,326	262,949	422,275	73,195	115,744	188,939	86,131	147,205	233,336	סך הכול	

לוח נ' 2

התפלגות נשות ראשי משפחות בני 25-54 לפי מספר ילדים, גיל, שנות לימוד ויבשת מוצא, 1975
(יהודים, משפחות "שלכות")

כל האוכלוסייה			יוצאי המזרח			יוצאי המערב			מספר ילדים	שנות לימוד
34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	גיל 54-25		
1. 8-0										
16,640	85,881	102,521	11,926	43,287	55,213	4,714	42,594	47,038	2-0	
21,030	26,744	47,774	18,040	22,736	40,776	2,990	4,008	6,998	4-3	
8,633	15,495	24,128	8,028	14,673	22,701	605	822	1,427	+5	
29,663	42,239	71,902	26,068	37,409	63,477	3,595	4,830	8,425	+3	
46,303	128,120	174,423	37,994	80,696	118,690	8,309	47,424	55,733	סך הכול	
2. +9										
85,768	94,544	180,312	23,166	12,884	36,050	62,602	81,660	144,262	2-0	
31,225	26,553	57,778	13,857	9,414	23,271	17,368	17,139	34,507	4-3	
3,499	2,647	6,146	2,424	1,321	3,745	1,075	1,326	2,401	+5	
34,724	29,200	63,924	16,281	10,735	27,016	18,443	18,465	36,908	+3	
120,492	123,744	244,236	39,447	23,619	63,666	81,045	100,125	181,170	סך הכול	
3. כל רמות ההשכלה										
102,408	180,425	282,833	35,092	56,171	91,263	67,316	124,254	191,570	2-0	
52,255	53,297	105,552	31,897	32,150	64,047	20,358	21,147	41,505	4-3	
12,132	18,142	30,274	10,452	15,994	26,446	1,680	2,148	3,828	+5	
64,387	71,439	135,826	42,349	48,144	90,493	22,038	23,295	45,333	+3	
166,795	251,864	418,659	77,441	104,315	181,756	89,354	147,549	236,903	סך הכול	

ה מקור: עיבוד מיוחד מתוך סקרי כוח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 1968 ו-1975.

לוח נ"ג 3

התפלגות בני 18—24 לאבות בני 25—64, ב"1975

שנות לימוד	מספר ילדים	יוצאי המערב	יוצאי המזרח	כל האוכלוסייה
1. 8—0				
	2—0	27,680	50,269	77,949
	4—3	3,042	20,961	23,003
	+5	133	16,122	16,254
	+3	2,175	37,083	39,257
	סך הכול	29,855	87,351	117,206
2. +9				
	2—0	49,564	17,555	67,119
	4—3	3,135	5,500	8,634
	+5	639	2,257	2,896
	+3	3,774	7,757	11,530
	סך הכול	53,338	25,311	78,649
3. כל רמות ההשכלה				
	2—0	77,244	67,823	145,067
	4—3	5,177	26,461	31,637
	+5	772	18,378	19,150
	+3	5,949	44,839	50,787
	סך הכול	83,193	112,661	195,854

המקור: עיבוד מיוחד מתוך סקרי כוח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 1968 ו-1975.

לוח 4-

שיעורי תעפוקה של ראשי משפחות ב-1968 וב-1975

כל האוכלוסייה			יוצאי המזרח			יוצאי המערב			מספר	שנות
34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	גיל, 54-25	שנה	לימוד
										8-0 .1
90.97	95.87	94.63	90.12	94.03	92.38	93.04	96.76	96.28	68	0-2
89.82	96.64	94.86	89.50	96.36	93.96	90.81	96.91	96.03	75	
95.13	95.09	95.10	94.81	94.68	94.73	(98.12)	96.41	96.69	68	3-4
89.97	95.58	94.17	91.14	95.38	94.24	(83.93)	96.24	93.88	75	
94.94	94.22	94.38	96.54	94.11	94.62		(96.73)	(89.15)	68	+5
88.85	93.95	93.26	88.47	94.00	93.25		(92.87)	(93.64)	75	
92.85	95.39	94.71	92.83	94.28	93.77	92.91	96.72	96.20	68	סה"כ
89.79	95.92	94.45	89.91	95.48	93.91	89.29	96.71	95.58	75	
										+9 .2
94.62	96.60	95.82	93.87	96.97	95.21	94.98	96.53	95.99	68	2-0
90.22	96.73	93.44	90.11	97.61	92.87	90.19	96.51	93.61	75	
90.13	95.64	94.08	91.01	95.98	94.63	89.54	95.38	93.70	68	4-3
88.08	96.05	93.55	86.77	96.00	92.88	89.24	96.08	94.06	75	
(87.07)	86.97	87.00	(96.04)	88.49	90.08	(75.88)	(83.51)	81.01	68	+5
(75.14)	92.15	88.12	(84.38)	90.01	88.89	(63.37)	(97.07)	86.60	75	
93.83	95.98	95.19	93.50	95.52	94.60	(94.00)	96.13	95.41	68	סה"כ
89.66	96.36	93.32	98.41	96.21	92.72	(89.80)	96.42	93.60	75	
										3. כל רמות ההשכלה
93.44	96.25	95.31	91.95	95.05	93.56	94.65	96.63	96.10	68	2-0
90.10	96.70	93.86	89.90	96.84	93.39	90.24	96.63	94.11	75	
93.35	95.32	94.71	94.05	95.04	94.70	91.50	95.77	94.71	68	4-3
88.75	95.85	93.80	88.93	95.64	93.63	88.48	96.12	94.13	75	
93.33	92.57	92.94	96.47	93.38	94.03	(73.48)	88.78	84.10	68	+5
83.56	93.52	91.91	87.39	93.26	92.39	(67.34)	95.75	88.39	75	
93.41	95.66	94.95	93.07	94.61	94.02	93.80	96.37	95.78	68	סה"כ
89.69	96.17	93.73	89.61	95.74	93.37	89.76	96.50	94.01	75	

המקור: עיבוד מיוחד מתוך סקרי כוח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 1968 ו-1975.
 הערה: המספרים בסוגריים הם אומדנים המבוססים על מספר תצפיות קטן במיוחד.

לוח נ' 5

שיעורי תעסוקה של נשות ראשי משפחות ב-1968 וב-1975

כל האוכלוסייה			יוצאי המזרח			יוצאי המערב			שנה גיל	מספר ילדים	שנות לימוד
34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	54-25	34-25	54-35	54-25			
											8-0 1.
17.64	23.74	22.50	14.02	17.46	16.27	24.17	26.56	26.29	68	2-0	
18.92	28.21	26.70	17.37	21.85	20.89	22.82	34.67	33.49	75		
10.96	17.01	13.89	11.63	15.01	13.18	6.87	23.95	17.08	68	4-3	
13.33	21.94	18.15	13.42	19.02	16.54	12.79	38.52	27.53	75		
10.92	10.78	10.84	11.49	11.40	11.44	(0)	(2.14)	(1.38)	68	+5	
12.27	14.07	13.42	12.87	14.86	14.16	(4.18)	(0)	(1.77)	75		
13.40	20.68	18.35	12.30	15.07	13.86	17.84	25.90	24.66	68	סך-הכול	
15.14	25.19	22.52	14.55	19.87	18.11	17.86	34.39	31.93	75		+9 2.
45.84	44.86	45.24	36.82	27.56	33.05	48.86	46.91	47.58	68	2-0	
54.47	56.82	55.70	41.82	40.89	41.50	59.15	59.33	59.25	75		
29.18	44.63	36.53	12.71	26.65	18.54	38.29	51.69	45.04	68	4-3	
33.64	47.64	40.07	21.60	33.45	26.39	43.25	55.42	49.30	75		
7.16	28.92	18.23	3.69	(22.84)	11.34	(18.45)	(34.79)	29.75	68	+5	
17.03	23.89	19.99	16.08	(20.83)	17.75	(19.19)	(26.95)	23.47	75		
41.46	44.56	43.30	28.45	27.02	27.86	46.65	47.30	47.06	68	סך-הכול	
47.98	54.15	51.11	33.14	36.81	34.51	55.21	58.23	56.88	75		
											3. כל רמות ההשכלה
35.93	32.84	33.74	23.57	19.54	21.22	43.79	36.65	38.39	68	2-0	
48.69	43.20	45.19	33.51	26.22	29.03	56.61	50.88	52.89	75		
16.59	25.38	20.82	11.80	18.97	13.97	27.97	40.90	34.51	68	4-3	
25.47	34.74	30.15	16.97	23.23	20.12	38.78	52.22	45.63	75		
10.60	12.00	11.39	10.95	11.82	11.43	(5.66)	13.66	10.95	68	+5	
13.64	15.50	14.75	13.61	15.35	14.67	(13.78)	16.64	15.38	75		
26.52	29.65	28.53	16.15	17.48	16.49	39.71	36.64	37.47	68	סך-הכול	
38.86	39.42	39.20	24.02	23.64	23.80	51.74	50.57	51.01	75		

המקור: עיבוד מיוחד מתוך סקרי כוח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 1968 ו-1975.
 הערה: המספרים בסוגריים הם אומדנים המבוססים על מספר תצפיות קטן במיוחד.

לוח ג' 6

שיעורי תעסוקה של בני 18—24 לאבות בני 25—64, ב־1968 וב־1975

שנות לימוד	מספר ילדים	שנה	יוצאי המערב	יוצאי המזרח	כל האוכלוסייה
1. 8—0	2—0	68	35.84	49.26	41.80
		75	28.90	46.61	34.35
	4—3	68	38.59	44.77	44.06
		75	30.32	31.13	31.06
	+5	68	41.20	44.68	44.54
		75	0.00	32.50	32.24
	סך הכול	68	36.04	47.11	42.56
		75	28.89	34.96	33.41
2. +9					
	2—0	68	21.44	41.86	27.95
		75	22.91	32.36	25.38
	4—3	68	42.65	24.25	28.86
		75	23.09	25.11	24.38
	+5	68	15.48	52.93	41.63
		75	6.10	30.43	25.07
	סך הכול	68	18.69	39.07	28.44
		75	22.73	30.62	25.27
3. כל רמות ההשכלה					
	2—0	68	30.20	47.62	35.94
		75	25.10	36.05	30.20
	4—3	68	39.99	41.29	41.11
		75	25.94	29.88	29.23
	+5	68	29.05	45.34	44.23
		75	5.05	32.25	31.15
	סך הכול	68	30.50	45.66	37.45
		75	24.94	33.98	30.14

ה מקור : עיבוד מיוחד מתוך בקרי כוח-אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 1968 ו־1975.

נספח 3

בנספח זה מוצגים אומדנים של "השפעת התמיכות", המבוססים על הנחות השונות מן הנחה, שנבחרה בגוף העבודה, לגבי המבנה של פונקציית ההשתתפות בכוח העבודה: האומדנים בסעיף 1 להלן נובעים מפונקציה ליניארית בשיעורי ההשתתפות P, ואומדני סעיף 2 להלן נובעים מפונקציה ליניארית בשיעורי ההשתתפות יחסיים $\frac{\Delta P}{P}$ לשם השוואה, מציג סעיף 3 את התוצאות העיקריות לפי הנחות אלטרנטיביות לגבי המבנה של פונקציית ההשתתפות בעבודה. לבדיקת הרגישות של אומדני "השפעת התמיכות" לצורת פונקציה זו, רצוי להשוות את האומדנים בסעיפים 1 ו-2 לאלה של לוח 12 בגוף העבודה.

לוח 7'

אומדנים של "השפעת תמיכות" על בני משפחה שונים, כמזוהים של יוצאים או נכנסים לכוח העבודה, בקבוצת משפחות לפי מוצא והשכלה של ראשי המשפחה *

1. בהנחה שפונקציית ההשתתפות בעבודה ליניארית בשיעורי ההשתתפות -			
א. מספר נכנסים או יוצאים			
שנות לימוד	יוצאי המערב	יוצאי המזרח	כל האוכלוסייה
8-0			
	ראשי משפחות	-231	-1,528
	נשות ראשי משפחות	+425	-236
	בני 18-24	-65	-3,458
	סך הכול	+129	-5,222
+9			
	ראש משפחות	+710	+533
	נשות ראשי משפחות	-2,787	-2,891
	בני 18-24	-644	-400
	סך הכול	-2,721	-2,758
	כל רמות ההשכלה		
	ראשי משפחות	+479	-995
	נשות ראשי משפחות	-2,362	-3,127
	בני 18-24	-709	-3,858
	סך הכול	-2,592	-7,980
ב. יוצאים או נכנסים בשיעור של מספר המועסקים בקבוצת המשפחות עם 3 ילדים ויותר (באחוזים)			
8-0	+1.1	-7.8	-6.5
+9	-5.1	0.0	-2.9
כל רמות ההשכלה	-4.0	-5.0	-4.6
ג. כמו ב', עם נתונים משוקללים לפי רמת ההכנסות היחסיות מעבודה של בני המשפחות השונים (באחוזים)			
8-0	0.0	-5.4	-4.6
+9	-3.7	-0.4	-1.7
כל רמות ההשכלה	-2.2	-3.5	-3.0

* לגבי מקור הנתונים, האוכלוסיות שאליהן הם מתייחסים ושיטות השקלול, - ראה ההערות בלוח 12 שבגוף העבודה.

2. בהנחה שפונקציית ההשתתפות בעבודה ליניארית כשיעורי ההשתתפות היחסיים ($\frac{\Delta P}{P}$)

א. נכנסים או יוצאים

שנות לימוד	יוצאי המערב	יוצאי המזרח	כל האוכלוסייה
8-0	ראשי משפחות	-231	-1,528
	נשות ראשי משפחות	+481	+335
	בני 18-24	-53	-3,625
	סך הכול	+197	-4,818
+9	ראשי משפחות	+682	+428
	נשות ראשי משפחות	-2,505	-1,971
	בני 18-24	-682	-583
	סך הכול	-2,505	-2,126
	ראשי משפחות	+451	-1,100
	נשות ראשי משפחות	-2,024	-1,636
	בני 18-24	-735	-4,208
	סך הכול	-2,308	-6,944

כל רמות ההשכלה

א. יוצאים או נכנסים כשיעור של מספר המועסקים בקבוצת המשפחות עם 3 ילדים ויותר (באחוזים)

8-0	+1.7	-7.3	-6.0
+9	-4.7	+0.9	-2.3
כל רמות ההשכלה	-3.5	-4.3	-4.0

ג. כמו ב' דלעיל - עם נתונים משוקללים לפי רמת ההכנסות היחסיות מעבודה של בני המשפחות השונים (באחוזים)

8-0	+0.2	-5.1	-4.2
+9	-3.4	+0.3	-1.2
כל רמות ההשכלה	-1.9	-3.1	-2.6

3. השוואת סך כל היוצאים או הנכנסים לפי שלוש ההנחות האלטרנטיביות, משוקללים לפי רמות הכנסה יחסית של בני המשפחות

שנות לימוד	יוצאי המערב	יוצאי המזרח	כל האוכלוסייה
8-0	א	-5	-3,225
	ב	0	-3,017
	ג	+34	-2,958
+9	א	-1,252	-1,381
	ב	-1,072	-1,078
	ג	-1,128	-1,017
כל רמות ההשכלה	א	-1,257	-4,606
	ב	-1,074	-4,095
	ג	-1,094	-3,975

מקרא: א בהנחה של פונקציית ליניארית ב- P
 ב בהנחה של probit function לפי הניחוח בגוף העבודה.
 ג בהנחה של פונקציית ליניארית ב- $\frac{\Delta P}{P}$